XLII.

DISPUTATIO JURIS CANONICI DE ORIGINE AC PROGRESSU PROCESSUS INQUISITORII CONTRA SAGAS,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
DN. FRIDERICO WILHELMO,
PRINCIPE BORUSSIÆ, MARCHIONE BRANDENB.
DUCATUS MAGDEB. GUBERNAT. &c. &c.
PRÆSIDE
DN. CHRISTIANO THOMASIO,
POTENTISSIMI BORUSSIÆ REGIS CONSILIARIO INTIMO,
UNIVERSITATIS FRIDERICIANÆ DIRECTORE AC PROFESSORE
PRIMARIO, ET FACULTATIS JURIDICÆ ORDINARIO,
PLACIDO ERUDITORUM EXAMINI SUBIICIT
Die xxx. Aprilis A. M DCC XII.
H. L. Q. C.

JOHANNES PAULUS IPSEN,
HUSO-SLESVICENSIS.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
APUD JOH. CHRISTIANUM HENDELIUM, 1729.

~~7440 T433~~
BK
CORNELL UNIVERSITY
The President White Library
RECEIVED 1891.
A.963-

DISSERTATIO.

DE ORIGINE AC PROGRESSU PROCESSUS INQUISITORII CONTRA SAGAS.

§. I.

Scopus Dissertationis præsentis est, doctrinam sanam de Crimine Magiæ, hactenus crude (a) propositam, alio modo proponere, ut aptior sit ad palatum eorum, qui præjudicio auctoritatis nimis adhuc immersi sunt (b). Cum enim ipsi Jovem lapidem jurent, persuasionem de pactis

Scopus Dissertationis, succurrere imbecillitati errantium.

(a) Scilicet a Dn. Præside & Dn. Reichio *in hujus Disp. inaugurali de Crimine Magiæ* anno 1701. habita. Crude autem proponi hic voco, si veritas aliqua, quæ communiter hactenus pro errore fuit habita, proponatur cum rationibus etiam palpabilibus & evidentissimis, absque præcedente præparatione ostensionis, vel obiter saltem & quasi aliud agendo factæ, unde persuasio communis vere erronea originem & initium sumpserit.

(b) Est hoc præjudicium com-

pactis diaboli cum ſagis eſſe longe antiquiſſimam; & cum ipſa, ſi non creatione, ſaltem cum lapſu hominis cœpiſſe; & adeo hactenus valde ſcandalizati fuerint, quod alii auſi ſint, rem intuitu totius humani generis per tot ſeculorum decades publicæ fidei, his ultimis demum mundi temporibus, in dubium vocare (c); tentabimus, an iis, aut horum ſimilibus, forte ruborem excutere poſſimus, ſi ad oculum oſtenderimus, perſuaſionem publicam de pactis diaboli cum ſagis deque ejus cum ipſis concubitu & conventibus ſagarum, eſſe valde recen-

commune humano generi, ut omnes a nativitate præjudicio auctoritatis ſimus immerſi, & credamus, opiniones communes etſi maxime erroneas, perpetuo pro veris eſſe habitas, & indignemur illis, qui contrarias aſſertiones etiam evidentiſſime demonſtrant. Recordatur adhuc ipſe Dn. Præſes, quid ipſi in ſimili cauſa olim acciderit, cum Pufendorfius immortale illud opus de J. N. & G. ederet, de quo jam dixit *in diſſert. proœm. ad. Inſt. jurispr. divinæ* §. 6. *&c*

(c) Pertinet huc potiſſimum ſcriptum Paſtoris cujusdam tum temporis in Patria mea virulentiſſimum, anno 1715. Hamburgi editum; ab Auctore forte bona fide collectum ſub titulo verworffener Hexen = und Zauber = Advocat. Dolet equidem Dn. Præſes, quod Auctor magno, quamvis vano impetu, veritatem illam *in d. diſſ.* propoſitam aggredi & deſtruere conatus fuerit. Cum vero experientia teſtata fuerit, ejusmodi ſcriptis nil niſi nuditatem erroris communis magis magisque detegi, & veritatem magis magisque per tales erroris vulgaris promachos propagari; non iraſcitur, ſed potius auctorem & ejus ſimiles miſericordiæ divinæ [quam ipſe hactenus per aliquot annorum decades indultu ſuorum præjudiciorum expertus eſt] abundantiſime ex ſincero cordis affectu commendat.

recentem, & ætatem diaboli, ex iſta publica perſuaſione, cum ſagis pacta expreſſa facientis, vix ſesqui ſeculum excedere. (d)

§. II.

Ratio tituli & methodus dicendorum.

Quod autem titulum diſſertationis noſtræ fecerimus de ortu ac progreſſu proceſſus inquiſitorii contra ſagas, ideo factum, ut una quaſi fidelia duas dealbemus parietes, hoc eſt: initio docebimus, perſuaſionem communem & publicam de modo memoratis actis vel agendis diaboli cum ſagis, non fuiſſe receptam ante inſtitutionem proceſſus inquiſitorii contra ſagas; proceſſum autem inquiſitorium contra ſagas oſtendemus incœpiſſe demum ſub finem ſeculi decimi quinti. Deinde probabimus, iſtam perſuaſionem publicam de hiſce agendis diaboli cum ſagis, eſſe adhuc multo recentiorem proceſſu inquiſitorio contra ſagas, & demum, ſi non ſub finem, certe poſt medium ſeculi decimi ſexti ab Inquiſitori

(d) Quis enim non erubeſceret, niſi omnem pudorem ejuraverit, qui convincitur errorem aliquem quem credidit fuiſſe antiquiſſimum, eſſe tam recentem. Notanter vero dico, *perſuaſionem publicam.* Cum autem nulla perſuaſio erronea in momento publica & communis fiat, quæ non antea per ſenſibile aliquod temporis ſpatium, pro diverſitate circumſtantiarum aliquando valde diuturnum, privata fuerit, inde & infra ſuo loco docebimus, prima initia perſuaſionis illius privatæ de pactis diabolicis cum ſagis, de concubitu diabolico cum iisdem, & de conventu ſagarum; ſed utrumque breviter & quaſi per indicem: cum prolixior & eruditior ejus rei demonſtratio poſtulet volumen aliquod ingentis molis, & transſcendat terminos diſputationis, quam meditamur, academicæ.

sitoribus pravitatis magicæ fuisse defensam & propagatam.

§. III.

Cur sagarum tantum in titulo factamentio.

Quod vero titulus de sagis loquatur, non ideo factum, ac si vellemus excludere mares a consideratione præsentis dissertationis; sed ut hic aliquid indulgeremus communi loquendi usui, (e) haud dubie a primis Inquisitoribus originem ducente, ut qui anxie, quamvis ineptis plane rationibus, demonstrare anniſi sunt, fœminas præ maribus crimini magiæ esse magis obnoxias. (f)

§. IV.

(c) Appellamus enim adhuc hodie processum contra magos den Hexen-Proceſs.

(f) Vid. Malleus Malefic. Parte *I. qu. 6. p. 91 -- 104.* Ut præguſtum de hujus auctoribus lector habeat, sequentia inde excerpimus. Primaria ratio quam afferunt, hæc est: dicunt, tria esse in rerum natura, linguam, malitiam Ecclesiasticorum, & fœminam, quæ medium in bonitate & malitia tenere nesciant. Unde post locos communes contra malitiam Ecclesiasticorum absque judicio allatos, quos utique in honorem ordinis ecclesiastici referre abstinemus, multa deblaterant contra mulieres: quod mulier sit necessarium malum, naturalis tentatio &c. quod muliebrium vitiorum fundamentum sit avaritia, quod mulieres sint incontinentis linguæ, quod minus valeant intelligendo bona quam viri, quod Eva formata fuerit de costa curva & torta pectoris, quasi contraria viro; quod *fœmina* dicta sit a *se* & *minus* [risum teneatis amici] quia semper *minorem* habeat & servet *fidem*, quod mulieres sint proclives ad odia, æmulationem, impatientiam, vindictam, inobedientiam; quod omnia fere mundi regna propter mulieres sint eversa, & quod mundus sine mulieribus esset conversatio Deorum; quod mulier sit chimæra &c. pudet enim ineptiarum. Obiter saltem notamus: si Laicus protulisset illud dicterium

§. IV.

Ut vero omne litigium de vocum ſignificatione tollatur, ſagam definio: quod ſit fœmina, pactum cum diabolo faciens expreſſum cum abnegatione fidei, item concubitu ejus utens, & in ſolenni aliarum ſagarum conventu eum ſub ſpecie hœdi vel ſimili apparentem impudicis & turpiſſimis actibus adorans.(g). *Sagæ definitio.*

§. V.

Jam ad rem. Videamus, an perſuaſio illa publica de TALIBUS (h) ſagis fuerit ante introductum proceſſum inquiſitorium recepta. Negamus. Ubi quidem jure ſtricto uti poteramus a probatione negativæ abſtinere. Sed tamen, ut eo palpabilior reddatur error communis, utemur inductione, oſtenſuri, tales ſagas & ſacris literis & Juri Juſtinianeo, & Juri Canonico, & Legibus Francorum antiquiori, fuiſſe incognitas (i). *Probatur ſagas non extitiſſe ante introductum proceſſum inquiſitorium.*

§. VI.

---

rium, de muliere ex coſta curva creata, non ſine ratione blaſphemiæ fuiſſet accuſatus. At cum illi domini in ſancto actu hæretificationis & ſagificationis conſtituti ſint, ipſis licet omnia.

(g) Conf. *Diſſert.* Dn. Præſidis *de crimine magiæ §. 12.*

(h) Hic eſt momentum totius controverſiæ. Concedimus, magorum utriusque ſexus mentionem fieri in Scripturis, Jure Civili, Canonico &c. Sed negamus uſpiam ibi doceri, quod magi pacta cum Dæmone expreſſa fecerint, ejus concubitu uſi fuerint conventus ſolennes cum aliis ſagis celebraverint &c. Inprimis autem in ſequentibus ſolliciti erimus de pactis diabolicis.

(i) Unde non curamus fabulas poeticas, Apuleii opera vel Aſmum aureum, & ſimilia ſcripta, quibus valde delectantur in quæſtione de ſagarum exi-

§. VI.

Non in Scriptura Sacra.

Quod de talibus ſagis vero nihil exſtet in Scriptura Sacra, vel inde fortiſſimum argumentum ſumere licebit; quod ipſi primi Inquiſitores contra ſagas conſtituti, ubi de pacto ſagarum cum diabolo loquuntur, ſaltem obiter ex ſcriptura afferant, quod ſagæ pactum fecerint cum inferno & fœdus cum morte; (k) & quod Theologi ac JCti Pontificii communiter (l) nullo alio argumento utantur pro adſtruendo pacto illo, quam iſtô Eſaiæ dicto. Ad quod tamen multiplex eſt reſponſio.

§. VII.

exſiſtentia Apulejani illi ſagifices; qui utinam ſemper aurei & non ſæpe lignei eſſent. Conf. Johann Wagſtaff von der Hexerey *c. 2.* Horatium *Epiſt. ult in fine.* Senec. *L. 4. Nat. qu. c. 7.* Luciani *Philepſevdeis.*

(k) In Apologia Malleo Maleſ. præmiſſo. *Mundi veſpere ad occaſum declinante, inſolitam quandam hæreticam pravitatem in agro Dominico ſuccreſcere fecit* [Satanas]; *hæreſin inquam maleficarum, a principaliori in qua vigere noſcitur ſexu, denotando. Quæ dum innumeris machinatur inſultibus: hoc tamen in ſingulis, quod cogitatu terribile, Deo nimium abominabile, & omnibus Chriſti fidelibus odibile cernitur, operibus expletur. EX PACTO ENIM CUM INFERNO ET FOEDERE CUM MORTE fœtidiſſimæ ſervituti pro eorum pravis explendis ſpurcitiis ſe ſubjiciunt.*

(l) Torreblanca de Magia L. 2. c. 6. ab init. *Hoc pactum* [dæmoniacum] *affirmat communis Theologiæ & jurisprudentiæ ſchola cum Propheta Dn. Iſaia c. 28.* Percuſſimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. *Quod D. Thomas ſatis probabili interpretatione Magis accommodat, ut & Pontifices Johannes XXII. in extravag.* con-

§. VII.

1) Enim apud Esaiam est locutio metaphorica, quæ proprie nequidem de pacto tacito intelligi potest, tantum abest ut de expresso. 2) Thomas, ut infra videbimus, explicuit saltem de pacto tacito. 3) Dubium, an textus hebraicus ibi loquatur de inferno, annon potius de sepulchro, ut contextus ostendit (m). 4) Non magis pactum expressum cum diabolo inde probari potest, quam pactum expressum cum morte. (n)

Respondetur ad textum Esaiæ.

§. VIII.

Novissime tamen Torreblanca (o) novo argumento utitur ex Scripta S. unde probare vult; dæmones cum hominibus libenter pacta inire, quia Christo Domino ausi fuerint pacti conditionem offerre. (p) Etsi enim per id directe non probetur pactum diabolicum cum sagis, sufficit tamen, quod exinde probetur diaboli in forma corporea apparentis desiderium pacta ineundi cum hominibus; cum de desiderio hominum improborum pacta

Item ad exemplum Satanæ pactum offerentis Christo.

contra Magos, *quæ incipit* super specula, *& Sixtus V. in bulla contra Astrologos* anno 1591.

(m) Conf. Pasor. Lex. Græcum voce ἅδης. Nec putet, nos cum iis facere, qui per Scheol hebraicum semper putant intelligi sepulchrum.

(n) Et vel ex hoc solo debebant, qui sagarum existentiam ex Scriptura probare intendunt, cognoscere, quod impudentiores sint quam ipsi Pontificii: cum hi bene cognoverint, terminos *Magorum* in S. Script. sæpius occurrentes non probare pacta sagarum cum Diabolo.

(o) *d. L. 2. c. 6. n. 3.*

(p) Matth. c. 4. *Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraveris me.*

pacta ineundi cum diabolo a nemine, quod credam, dubitatum fuerit unquam; & experientia tantum non, proh dolor! quotidiana istud desiderium probet.

§. IX.

Scilicet, ejus loci interpretationem apud Protestantes esse dubiam.

Haberet utique illud argumentum magnum pondus, si modo hactenus sufficienter probatum fuisset, dæmonem in forma corporea salvatori apparuisse. Jam cum id nondum fuerit factum, liceat nobis cum Theologis quibusdam protestantibus (q) tamdiu de ea expositione dubitare; inprimis cum hactenus a nostratibus pro articulo fidei non fuerit agnita (r)

§. X.

(q) Ita Theodorus Beza *in Luc. 4. v. 5. Hoc videtur satis ostendere, hæc omnia per visionem quandam, non corporali transvectione & ostensione esse gesta. Quomodo nempe humanitus videre potuisset omnia regna orbis, & gloriam ejus in momento?*

(r) Nec de ea quicquam extat in Augustana Confessione. Unde mirarer, qui fieri potuisset, ut propter dubium hoc a Dn. Præside alibi propositum, tantis animorum motibus effervescerent etiam illi, qui alias prætendunt maxime sedatos affectus possidere; nisi constet eos, qui sanam rationem docent esse abjiciendam tanquam penitus corruptam, non posse non etiam omnem interpretationem rationabilem Scripturæ S. simul rejicere, & sub hoc prætextu inprimis occultare alte radicatum odium erga Reformatos, quoties talibus interpretationibus utuntur. Nos vero credimus, salva coeterum religione Lutherana posse a nobis retineri interpretationem Bezæ ut piam, aut certe ut non impiam, præsertim, cum insuper non meminerimus, etiam in Formula Concordiæ circa expositionem hujus dicti aliud quid esse ab Aucto-

§. X.

Porro in jure civili nihil legitur de ſagis, pacta cum diabolo facientibus, aut cum eo concumbentibus aut conventus ſolennes agentibus. Sedes materiæ eſt in titulo de maleficis & Mathematicis (s), ex quo tamen ne ipſe quidem Petrus Binsfeldius (t), magnus alias fabularum illarum defenſor, argumentum aliquod deſumere auſus eſt (u). *Non in jure Juſtinianeo.*

§. XI.

Pergo ad jus canonicum. In decreto tantum abeſt, ut defenſores erroris communis aliquid pro ſua ſententia inveniant, ut potius graviter ipſis obſtent in quæſtione, quæ de ſortilegio & ſortilegis agit (w), canones duo, alter ex concilio Anquirenſi (x), alter ex Iſidoro (z), deſumtus. *Non in decreto.*

§. XII.

In decretalibus Gregorii IX. (z) nullus titulus de *Nec in decretalibus.*

Auctoribus determinatum.

(s) Vide Jac. Gothofred. ad l. 5. ſeq. C. Theodoſiani de malef. & mathem. Tom. III. p. 21. ſeq.

(t) Petrus Binsfeldius Theologus Treuirenſis *anno 1591.* edidit commentarium in illum titulum codicis juſtinianei.

(u) Etſi in illo tractatu perpetuo textus juris civilis miſere torqueat adhypotheſes inquiſitorum magicæ pravitatis; etſi in tractatu præmiſſo *de confeſſionibus maleficorum & ſagarum p. 33. ſeq.* aſſertionum depacto diabolorum cum ſagis inepte probare velit.

(w) Quæ eſt quæſtio 5. cauſa 26.

(x) Can. Epiſcopi 12. ibid. ubi notentur inprimis verba: *quod qui talia & his ſimilia credit, fidem perdidit &c.* Meretur canon totus, ut perlegatur. Et in eo refutando valde ſe torquent ſagifices, de quo infra ſuo loco. Conf. interim Wagſtaff von der Hexerey *cap. 4. p. 66. 69. 80.*

(y) Can. Nec. mirum 14. ibid.

(z) Nam ſextus decretalium,

de ſagis aut venificis, ſed ſaltem de ſortilegiis. Sed ibi nihil de pacto aut concubitu diaboli cum ſagis, aut de ſagarum conventu.

§. XIII.

Quod & jam ſuo tempore Eraſmo notavit.

Quæ hactenus de jure civili & canonico diximus, valde illuſtrantur ex loco inſigni Eraſmi Roterodami, ubi poſtquam narraverat quandam relationem de mago quodam, horrendis ſolennitatibus diabolum conjurante, miratur, unde hoc novum criminis genus, juri civili & canonico incognitum, noviſſimis demum temporibus ortum fuerit (a).

§. XIV.

item Clementinæ, & extravagantes tam communes quam Joh. XXII. jam ad tempora poſt introductum proceſſum inquiſitorium ab Innocentio III. ſpectant. Interim in his omnibus ne quidem titulus de ſortilegiis exſtat.

[a] Vid. noviſſ. edit. Epiſt. Eraſmi *Epiſt. 91.* anno 1500. ſcripta p. 82. ſeqq. *Quod tandem huic monſtro vocabulum indemus? Nam Chaldæorum, genethliacorum, mathematicorum, maleficorum, Pythonicorum divinorum, haruſpicum, augurum, ariolorum, necromanticorum, geomanticorum, ſortilegorum, incantatorum, uti levia nomina nihil etiam ad hujus ſceleris atrocitatem facere mihi videntur -- Et manium quidem conſultores hebræorum leges capitali ſupplicio damnant; imperatoriæ vero haruſpicum & augurum ſuperſtitionem & atrociſſimis verbis inſectantur -- & ipſos ultori gladio, incentio addicunt -- : id quod apparet in codice titulo de maleficis & mathematicis, ubi & gloſſema vere, ut Accurſiani loquuntur iſti, notabile, ſed atro carbone notandum: quippe quod haruſpicem pro monumentorum & avium obſervatore nimis ridicule interpretatur, tum ſacerdotem pro necromantices doctore expo-*

§. XIV.

Neque de pacto & concubitu diaboli cum ſagis exſtat aliquid in legibus veterum Francorum; quin potius & apud hos perſuaſio hodie communis pro maxime hæretica vel pagana & capitali pœna punienda fuit habita (b).

Nec in legibus veterum Francorum.

§. XV.

exponit; & item alia quædam neſcio magisne barbare an inerudite, omnino tamen deridicule: quæ mihi tamen neutiquam ſunt nova, cum toto digeſto iſtiusmodi portenta ita paſſim occurrant, ut aſſueto mihi ne riſum quidem jam moveant, nedum ſtomachum. Sed ad rem. Decreta vero pontificia, & item epiſtolæ, quas decretales vocant, ubi de ſortilegiis & id genus damnatis ſuperſtitionibus meminerunt, hujusmodi maleficium ne verbo quidem attingunt; ſive, quod ea ſecula ne ſuſpicionem quidem tantæ iniquitatis habuerunt; ſive quod qui ea literis prodiderunt, mortalium auribus parcendum eſſe putarunt. Obiter & illud noto: in verbis præcedentibus quædam ſunt indicia ac ſi Eraſmus iſtam relationem ſaltem ſecundum quasdam circumſtantias non habuerit pro vera: *Cæterum, ut mihi poſt viſum eſt, & fere ſum hujusmodi famæ perquam avidus. Sed haud etiam conjectura conſequor, quid genius ille malus captarit* &c. & in ſequentibus verſic. *Ibi Theologus tum frequenti concione* &c. & porro: *Narravit mihi Officialis prodigioſa quædam* &c.

(b) Huc pertinet capitulatio de partibus Saxoniæ *cap. 6.* (*apud Baluz. Tom. I. f. 251. ſequ.*) *Si quis a Diabolo deceptus crediderit ſecundum morem paganorum, virum aliquem aut fœminam ſtrigem eſſe & homines comedere, & propter hoc ipſam incenderit, vel carnem ejus ad comedendum dederit, vel ipſam comederit, capitis ſententia punietur.* Adde *Karolomanni Capitulare ſecundum en-*

§. XV.

Respondetur ad capitulum ex lege Salica.

Et quamvis in lege Salica videatur plane contrarium esse receptum de potentia strigarum (c), adeoque communis doctrina de eadem in lege Salica jam fuisse confirmata; id tamen hactenus dictis minime obstare potest, quia lex Salica diu ante fuit condita, quam Franci ad Christianismum se converterent: (d) unde & frustra in ea testimonium quærit Bodinus [e].

§. XVI.

---

no 743. & annexum ibi *indicamus superstitionem & paganorum* (*ap.* Baluz. Tom. I. fol. 151.) ubi inter alia inter paganias heydnische Aberglauben refertur *n. 12. de incantationibus, n. 13. de auguriis, vel avium vel equorum vel boum stercore vel sternutatione, n. 14. de divinis* vel *sortilegis*, &c. Item *n. 30.* de eo quod credunt, *quia fæminæ lunam commendent*, quod possint *corda hominum tollere* juxta paganos.

(c) *Capit. 67.* Si quis alterum hereburgium clamaverit, hoc est strioportium, aut qui æneum portare dicitur, ubi striæ concinunt, & convincere non potuerit, 2500. denariis culpabilis judicetur. Si quis mulierem ingenuam striam clamaverit, aut meretricem, & convincere non potuerit 7500. denariis, culpabilis judicetur. Si stria hominem comederit, & convicta fuerit, 8000. denariis culpabilis judicetur.

[d] Vide Baluz. & Wendelinum ad legem salicam.

[e] De magorum Dæmonomania *l. 2. c. 4. p. 293.* ubi ex *d. capit.* probare vult, quod in conventu sagarum quidam sartaginem aut æneum aliquod argenteumve vas deferant, ad festa sua solennius celebranda. Unde potius argumentum invertendum, & dolendum, quod sagifices hodierni a primævo veterum Francorum & Germanorum Christianismo ad pristinas superstitiones paganas ex diaboli deceptione ortas, iterum fuerint relapsi.

§. XVI.

Interim ex istis legibus, ut & ex libello Agoberti Episcopi Lugdunensis apparet, istas superstitiones ex paganismo ortas, tam firmiter in hæsisse animis populi, ut vix adhortationibus doctorum & legibus pœnalibus inde tolli potuerint (f). *Illustrantur dicta ex loco Agoberti.*

§. XVII.

(f) Scripsit Agobertus anno 833. libellum contra somnia plebis (contre la resverie du peuple) unde sequentia excerpsit Naudæus *Apolog. pro iis qui falso de magia suspecti fuerunt cap. 7. p. 85. edit. Paris.* „Credidisse scilicet illis temporibus populum eos, qui in primo capit. Capitularis Caroli M. & Ludovici Pii [parum apte versio germ. im ersten Hauptstück der Capittels Herren der Könige Caroli M. und Ludovici des Gutwilligen] „propterea Tempestarii sive immissores tempestatum appellati „fuerint. In eit. loco quidem tempestariorum mentionem non invenio; sed alibi tamen memorantur tempestarii vel tempestuarii ut in Capit. Caroli M. de anno 789. *c. 63.* (apud Buluz. *Tom. I. fol. 235.*) in capit. incerti anni *c. 40.* (apud. eund. *fol 5.*), in Capit. Caroli & Ludovici *Lib. 1. cap. 62. p. 713.* & *lib. 6. cap. 374. p. 990.* & in capit. Herardi Turonens. *capit. 3. p. 1287.*) potuisse „turbare aerem, & pro lubitu „tempestates excitare; eamque „opinionem illo tempore valde „communem fuisse, quod hi incantatores per tempestates a se „excitatas corrumpant frumenta „& fructus agrorum & arborum, „eosque postea vendant certis „quibusdam incolis nescio cujus Magodiæ, quotannis navigia per aerem parantibus, & „advenientibus ad illos tempestarios, & fructus venditos ab „his in navigiis per aerem iterum auferentibus. Addit Agobertus, „quod hæ nugæ tam firmiter „se insinuaverint in animis „plebis, ut ipse vix potuerit tres viros & unam fœminam a morte liberare, cum „populus sibi persuasisset, „esse illos homines cives Magodiæ»

§. XVII.

Et Johannis Sarisberiensis.

Imo adhuc seculo duodecimo, apud eruditum, pro moribus illorum temporum, Johannem Sarisberiensem Episcopum Carnotensem (g), nulla mentio pactorum diabolicorum & reliquarum nugarum

„godiæ, singulari fato ex navi„bus delapsos, &c. Tandem „claudit libellum pulchra hac „sententia: Tanta jam stultitia „oppressit miserum mundum, „ut nunc sic absurdæ res credan„tur a Christianis, quales „nunquam antea ad credendum „poterat quisquam suadere pa„ganis [scil. ut intelligo, Romanis, conf. supra §. 5 *lit. i.*] Hac occasione tamen liceat nobis ad statum controversiæ supra §. *I. lit. d* de persuasione publica formatum jam illud addere: persuasionem publicam aliam esse plebis, aliam Doctorum & magistratus. Dum docemus persuasionem publicam de potestate sagarum esse valde recentem, intelligimus persuasionem publicam doctorum & magistratus. Nam persuasio publica plebis apud Germanos haud dubie antiqua & ex paganismo retenta fuit. Quanquam tamen & illud addendum: etiam plebem tum quidem superstitiose multa de potestate sagarum credidisse; nondum tamen de pacto aut concubitu cum diabolo aliquid in illis superstitionibus legi. Unde dicitur *in d. cap. 3.* Herardi Turonensis, quod in synodo debeant specialiter ventilari causæ, *de ignotis angelorum aliorumque sanctorum nominibus, ut non recitentur. Et de maleficis, incantatoribus, divinis, sortilegis, somniariis, tempestariis, & brevibus pro frigoribus, & de mulieribus veneficis, & quæ diversa FINGUNT portenta, ut prohibeantur, & publicæ pœnitentiæ multentur.*

(g) Scripsit sub Friderico I. Imperatore anno 1146. conf. Ioh. Baleum *Cent. 4 de Script. Angliæ* unde summarium vitæ Johannis Sarisberiensis præmissum est ejus Metalogico in edit. Lugdun. Badav. 1639.

rum (h). Quin potius ex eo videre licet, quod illis temporibus ne quidem tanta poteſtas nocendi veneficis fuerit adſcripta a ſagacioribus, quanta ea hodie eſſe creditur. (i).

§. XIIX.

Uti vero ex hactenus dictis patet, perſuaſionem publicam, de pactis & concubitu diaboli cum ſagis, de ſagarum conventu, de transmutatione earum in beſtias, &c. ante proceſſum inquiſitorium ab Innocentio III. initio ſeculi decimi tertii introductum (k), animis doctorum & magiſtratuum ſe nequaquam inſinuaſſe; ſed potius fidem talium nugarum pro crimine fuiſſe habitam: ita porro recta ratio oſtendit, originem proceſſus inquiſitorii contra ſagas in novioribus adhuc quærendam eſſe temporibus, partim quia eſt ſpecies proceſſus inquiſitorii, partim quia auctores Mallei maleficarum aperte docuerunt, hæreſin maleficarum illorum tempore fuiſſe inſolitam ſpeciem hæreticæ pravitatis (l).

Origo proceſſus inquiſitorii contra ſagas poſt tempora Innocentii III. quarenda.

§. XIX.

(h) Etſi *lib. I. de nugis curial. cap. 9. ſeqq.* agat ex profeſſo de præſtigiis, unde dicantur, quis eorum auctor fuerit; qui ſint magi & unde dicantur, de ſpeciebus magiæ: quinam ſint incantatores, arioli, aruſpices Pythii, vulticoli, imaginarii, conjectores chiromantici, ſpecularii, mathematici, ſaliſſatores, ſortilegi, augures.

(i) Sic enim item Auctor. *d. L. I. c. 12. p. m. 37. in fine. Horum* (incantatorum) *vero malitia etiam cum plurimum nocent, artificio levi diſſolvitur, ſi videlicet, qui ſuſpecti ſunt, conventi ab aliquo crimen ſuum inficientur*, [ſubintelligo, quod in caſu hujus inficiationis incantatio omnem effectum ſuum ſponte perdat,] *aut ſi confeſſi fuerint, cogantur maleficium revocare.*

(k) Ubi peculiari diſſertatione *de origine proceſſus inquiſitorii* docuit Dn. Præſes.

(l) Vide ſupra locum §. *6. lit. k.* deſcriptum.

§. XIX.

Respondetur dubiis quibusdam.

Antequam vero pergamus ostendere, circa quæ demum tempora origo processus inquisitorii contra sagas inceperit, removenda prius erunt dubia quædam, quibus videtur inferri posse; vel quod processus inquisitorius in genere sit antiquior Innocentio III. vel quod etiam processus inquisitorius contra sagas jamdiu ante Innocentium III. in usu fuerit.

§. XX.

1. Quod processus inquisitorius sit antiquior Innocentio III.

Sunt enim qui putant, ab initio Episcopis & diœcesanis id muneris competiisse, ut ecclesias suas ab hæresium labe custodirent, & si quis forte infectus esset, de eo per audientiam inquirerent. Sed primum Innocentium III. delegatæ inquisitionis officium instituisse, ab Episcoporum scilicet nolentium aliis negotiis præferre fidei negotia, supplendam negligentiam (ll) Sed hi revera nobis non contradicunt; cum jam alibi docuerit Dn. Præses, non omnem inquisitionem esse processum inquisitorium (m): ut taceam, obscurum esse, quid sit per episcopalem audientiam inquirere (n), & latere hic petitionem principii.

§. XXI.

(ll) Ziegl. *ad Lancell. lib. 4. tit. 5. §. 1. p. 956.* conf. quæ differit Excell. Dn. Böhmerus *in Emend. ad Schilteri instit. lib. I. tit. 19. §. 18. p. 202.*

(m) *In d. dissert. §. 3. lit. q. §. 17. §. 20. lit. x. & §. 41.*

(n) Non enim reperitur in titulo *C. de. episc. aud.* quod episcopalis audientia inferat potestatem, aliquid circa processum accusatorium, tum unice receptum, mutandi.

§. XXI.

Gravior est illa objectio, quod jam seculo octavo Bonifacius Germanorum Apostolus, a Pontifice inquisitor hæreticæ pravitatis constitutus, multos hæreticos igni tradiderit comburendos (o); si modo auctor, qui id asseruit non post Innocentii tertii vixisset demum tempora, & absque judicio res gestas in seculis antiquioribus non sibi imaginatus esset secundum mores suorum temporum: unde majori jure illud assertum negare licebit, cum de eo sileant scriptores fide digniores gesta Bonifacii explicantes. (p). Ut taceam, istum auctorem etiam ab aliis jam nota-

2. Quod jam Sec. IIX. Bonifacius ut inquisitor hæreticos cremaverit.

(o) Suppeditavit hanc objectionem idem Excell. Böhmerus *d. l.* ex Johannis de Polda *Chronicis Ecclesiæ Hamelensis*, quæ vide in *Tom. II. Script. Brunschvic.* ab *Ill.* Leibnitio editorum, ubi paulo post initium Chronici p. 505. auctor ita loquitur. A. 112. *Papa Gregorius secundus misit Bonifacium ad Ducem Pipinum majorem, patrem Caroli M. ut ipsum in primum Regem Franciæ ungeret & consecraret. - - - Hic Bonifacius auctoritate Apostolica inquisitor hæreticæ pravitatis extiterat; unde adjutorio dicti Regis Pipini multos hæreticos exterminavit, & igni tradidit comburendos &c.*

(p) Vide Sagittarii *antiquitates gentilismi & Christianismi Thuringiaci libro 2. & 3.* qui diligenter omnia collegit ad acta Bonifacii facientia, sed tamen nihil ibi legitur de eo, quod Bonifacius inquisitor hæreticæ pravitatis constitutus fuerit, aut hæreticos cremandos tradiderit: sed mentionem saltem facit hæreticorum quorundam excommunicatorum *l. 2. c. 7. §. 2. p. 79. 80.* ibidem *c. 5 in fine p.* [illegible] ins. notat: [illegible] Thüringischen Chronicken von Bonifacio fabuliren, [illegible] er die [illegible] mit Gewalt u-

notatum esse; quod in gestis Bonifacii non ubique verosimilia attulerit (q).

§. XXII.

3 Quod seculo nono & decimo magi & sagæ combustæ fuerint.

Eadem est responsio ad objectionem eorum, qui statuunt, seculo nono anno 844. tempore Ramiri Regis magos in Hispania igne esse crematos (r): item, quod seculo decimo anno 914. multæ sagæ combustæ sint in territorio Corbejensi (s).

§. XXIII.

Origo processus inquisitorii contra sagas anno 1484.

Jam in viam, & ad originem processus inquisitorii contra sagas. Nullum vero est dubium, quin illa fererenda sit ad finem seculi decimi quinti; ubi alius

---

berzogen, und also zum Christlichen Glauben solle gebracht haben, ist eine so abgeschmackte Fabel, daß ich sie nicht würdig geschätzt zu erzehlen, vielweniger sie zu wiederlegen.

(q) Vide ipsum Ill. Leibnitium *in introd. ad Tom. II. n. 41. p. 46.* Adde iterum Sagittarium *d. lib. 2. & 3.* unde apparebit, falsum etiam esse quod noster scribat, initio Sec. IIX. jussu Gregorii II. Pipinum a Bonifacio coronatum esse; cum ea coronatio demum post medium seculi IIX. sub Zacharia aut Stephano facta fuerit.

(r) Suppeditavit hanc objectionem Torreblanca *de magia lib. 3. c. 13. n. 24. p. 419.* ex Mariana. Idem tamen Torreblanca *ibid. n. 25.* notat, Fridericum II. anno 1222. constituisse, ut hæretici igne consumerentur.

(s) Objectionem hanc suppeditavit Ill. Leibnitius *in introd. ad eund Tom. II. n. 25. p. 27. ex* Annalibus Corbejensibus (qui desinunt anno 1471.) antea a Christiano Francisco Paulino editis, sed ab ipso *in d. Tom. II.* hinc inde interpolatis; ubi ipsemet notanter addidit: *Sagas jam anno 915. in territorio Corbejensium combustas, in hoc eodem Chronico notari miror, neque enim alias observo tam vetustum fuisse morem crudelis credulitatis.*

alius Papa Innocentius nempe IIX. anno 1484. peculiari bulla, Henrico Inſtitori, inquiſitori (hæreticæ pravitatis) in partibus Alemanniæ ſuperioris, & Johanni Sprengero, inquiſitori in partibus Rheni, poteſtatem dedit inquirendi in crimen magiæ, quod illo tempore ortum eſſe dicitur (t), iisque adjunxit quendam Johannem Gremper, &c. (u).

§. XXIV.

Quibus gradibus perſuaſio illa de pactis &c. ſagarum publica facta fuerit?

Cum tamen non ſit veroſimile, crimen aliquod tam horrendum uno quaſi momento & tam ſubito incrementa ſumſiſſe; & præterea etiam ex illa bulla Innocentii IIX. nondum perſpicue appareat, an & tum ſtatim publica perſuaſio invaluerit de pactis & concubitu diaboli cum ſagis; videndum nunc erit: quibus gradibus pedetentim tam ante, quam poſt bullam illam papalem, perſuaſio hæc ex privata facta fuerit publica & quaſi univerſalis; item, quænam impedimenta iſta perſuaſio nacta fuerit. Hic vero res paulo altius eſt deducenda.

§. XXV.

Primus ejus ortus; partim ex Judaiſmo;

Conſtat hodie, Judæos inter multas abſurdiſſimas de angelis doctrinas etiam docere, quod Adamus initio cum ſuccuba & Eva cum incubo concubuerit, & quod Angeli Aſa & Aſael cum filialibus hominum

(t) Repete iterum locum mallei maleficarum jam ſupra §. 6. *lit. k.* deſcriptum.

(u) Exhibetur illa bulla Innocentii IIX *in ſeptimo Decretalium, tit. de maleficis & incantatoribus c. 4.* & plenius cum ſubſcriptione præmittitur *ipſi tractatui mallei maleficarum.*

gigantes genuerint (w): neque hæc traditio Judæorum ita nova est, sed jam apud Josephum ejus vestigia reperiuntur (x). Unde & postea eam ex parte hauserunt & propagarunt auctoritate sua patres nonnulli ecclesiæ primitivæ (y).

§. XXVI.

Partim ex Platonismo

Deinde Platonici multa, præ reliquis Philosophis Græcis, de natura Dæmonum & corporibus eorum aereis, item conversationibus cum hominibus (z), &c. commenti sunt, quorum phantasmata quædam cum postea quidam ex Præcellentissimis Patrum Ecclesiæ, qui non raro Platonicam sectam nimis justo venerabantur (a), doctrinæ suæ immiscuissent, & hoc pacto occasio data fuit fabulæ de pactis Dæmonum cum sagis (b).

§. XXVII.

Partim ex fictionibus in vitis Patrum

Porro patres primitivæ ecclesiæ, ad excitandos alios ad vitam piam & sanctam, scribebant sæpius vitas sanctorum. His bona ex intentione, quamvis parum prudente, multas fabulas immiscebant, de ap-

(w) Vid. Eisenmengers entdecktes Judenthum *Part. 2. c. 8. p. 413. seq. & p. 430. seq.*

(x) *Lib. 1. Antiquit. Judaic. c. 4.*

(y) Justinus, Athenagoras, Tertullianus, Lactantius, Salom. Gasnerus *Commentar. in Genes. p. 145.* ubi simul notat, his contradixisse Augustinum Hieronymum, Chrysostomum, Theodoretum.

(z) Vide potissimum Jamblichium *de mysteriis.*

(a) e.g. Augustinus, de quo mox plura.

(b) Thomas Gale *in notis ad Jamblichium p. m. 310.* ubi agit de theurgia secundum disciplinam Platonicorum, addit: *Negotium perficitur vi pacti.*

apparitionibus & actis diabolicis tam cum sanctis quam cum improbis. Hæ vero vitæ sanctorum cum postea ab aliis viris piis, sed parum cautis, nimis commendarentur; insinuaverunt se etiam fabulæ tales; ut de earum falsitate nulla amplius suspicio remaneret (c).

§. XXIIX.

Ad progressum referenda auctoritas Hieronymi.

Melioris declarationis gratia liceat saltem adhuc pauca annotare de tribus ecclesiæ patribus & olim & hodienum magnæ auctoritatis, Hieronymo, Augustino, Gregorio M. Hieronymum magnopere delectatum fuisse narratione ejusmodi fabularum, non solum vitæ Eremitarum, Pauli, Hilarionis, & Malchi, ab ipso editæ docent; sed &, quæ de muliere septies icta, de sua flagellatione in visione facta ob studium Scriptorum ethnicorum & præcipue Ciceronis, alibi

(c) Commentarii loco ad hunc paragraphum esse possunt, Das Leben der Altväter u. das Leben der Gläubigen a Dn. Arnoldo editæ, modo accedat commentator prudens. Nam dedicatio & præmissa introductio de vero scopo & usu vitarum patrum cautelas omnes non exponunt. Majori etiam cum cautela legenda Historica narratio de vitis Patrum a multis commendatis. Quod enim, *ibid. in § 16.* memoratur, vitas Patrum in Papatu per jus canonicum esse approbatas, equidem non mirandum. Magis mirandum, qui fieri potuerit, ut a Doctoribus Evangelicis tanto cum conatu commendatæ fuerint istæ vitæ; cum tamen diffiteri nemo possit, eas multis fabulis esse repletas. An veritas autem ad sui insinuationem fabulis opus habet? Annon scriptura S. sufficit? Si huic non credunt, quomodo fabulis credent? Et revera vereor, ne pietas, ad cujus acquisitionem tot fictionibus opus est, si non tota, saltem, magnam partem, ficta sit.

& magna quidem cum asseveratione narrat, abunde testantur (d).

§. XXIX.

(d) Erasmus *in argumento Epist. Hieronymi de muliere septies icta* (*T. I. Epist. Hier. f. 233. edit. Basil. 1537.*) *Lusit in hac epistola Hieronymus artificio scribendæ historiæ.* Idem *in argumento Epist. de vita Pauli* (*ibid. fol. 257.*) *Videtur & hic Hieronymus exercitandi ingenii gratia lusisse.* Porro *in argumento Epist. de vita Malchi* (*ibid. f. 255.*) *Lusit & in hoc argumento ingenii exercitandi gratia.* Idem *in apol. ad Jacob. Fabrum.* Contendit (Hieronymus) *alicubi esse Pauli* (Epistolam ad Hebræos) *sed non in hac re tantum* favor & a se ipso dissentiens Hieronymus, *quem facile crediderim huic fauisse Epistolæ, & ut non omnino abhorruit a Platonis & Origenis sententia*, vulgus aliquando fallendum esse, modo suo fallatur bono; *ita voluisse credi Pauli, quo majori cum fructu legeretur.* Idem *in argumento Epist. Hieron. ad Eustochium de custodienda virginitate* (*d. l. f. 134.*) *Prodit. Hieron. & aperit technas ac fucos virginum, monachorum & clericorum, qui sub prætextu castimoniæ ventri & avaritiæ serviebant. Lusit autem in his depingendis paulo liberius, quam delicatæ quorundam aures ferre possent,* &c. Et in hac ipsa epistola extat illa relatio Hieronymi de sua flagellatione ob studium Ciceronis; qua voluit Hieronymus Eustochium revocare a lectione scriptorum ethnicorum. Attende jam ad verba Hieronymi: *Nec verus sopor ille fuerat, aut vana somnia, quibus sæpe deludimur. Testis est tribunal illud, ante quod jacui; testis judicium triste quod timui; ita mihi nunquam contingat in talem incidere quæstionem, liventes habuisse scapulas, plagas sensisse post somnium.* Quis sibi, Hieronymo credens, non persuaderet, Sanctum Patrem nihil minus quam somnia narrasse; Et tamen idem Hieronymus, idem vir

§. XXIX.

Magno Hieronymo major Auguſtinus, Platonicam

Et Auguſtini.

vir pius & ſanctus, ſub *finem Lib. I. contra Ruffinum: Nunc autem novum impudentiæ genus; objicit mihi ſomnium meum; & in ultimo Apologia adverſus eundem. Magni criminis* inquit, *reus ſum, ſi puellis & virginibus Chriſti dixi ſeculares libros non eſſe legendos & me in ſomnio promiſiſſe ne legerem --- Vide quid inter tuum & meum ſit ſomnium. Ego me humiliter reprehenſum refero, tu jactanter te eſſe laudatum congeminas.* Si politicus talia ſcripſiſſet, inculcatum ei fuiſſet: Mendacem oportet eſſe memorem. Jam quis concoquat, illud inventum in vita Pauli de Satyro Antonio apparente, & in re aperte falſa, intempeſtive affectatam ab Hieronymo demonſtrationem, acſi nequaquam narret fabulam; (*vide vitas patrum ab Arnoldo editas p. 7*) idem ſimilis fabula de Leonibus, Paulo ſepulchrum præparantibus (*p. 11. 12.*) In vita Hilarionis tot fabulæ falſæ prætenſorum miraculorum narrantur, ut pudeat, vide imprimis eam de equis ad uſum ludorum Circenſium deſtinatis, aqua ex ſcypho fictili, ex quo bibere conſueverat Hilarion, conſperſis, reliquos omnes curſu vincentibus. (*ib. p. 100.*) Et tamen ac initio Hieronymus ſpiritum ſanctum invocat, ut ipſi concedat gratiam ut rite narret geſta Hilarionis. Quis crederet, viros ſanctos & pios talium abuſuum capaces eſſe; Sed præbuerat Hieronymo jam Athanaſius exemplum in vita Antonii, quæ ejusmodi fictionibus de apparitionibus diaboli ſub varia figura, vel humana, vel beſtiali vel mixta, tota eſt repleta. (Vid. Patr. *p. 19. 23. 34. 46. 47.* Quid mirum ergo, ſi ſubſequentes etiam talium vitarum conditores certarent inter ſe, quis alterum fictionibus talibus vinceret. Et jam in vita Baſilii M. apparet fabula, de ſervo Prorerii pactum expreſſum ac ſcriptum cum diabolo faciente, & a S. Baſilio poſtea ab eo liberato (*ibid. p. 239. ſeq.*)

nicam philoſophiam nimis æſtimans (e), Dæmonibus quidem corpora tribuit (f); ſed tamen fabulis Gentilium, de transmutatione ſociorum Ulyſſis, & Apuleji in beſtias per artes magicas, plenam fidem non adhibet (g). Idem vero alibi docet, magnæ eſſe impudentiæ, ſi quis Faunos & incubos negare velit; cum ex hiſtoriis conſtet, Faunos & Sylvanos mulieribus cohabitaſſe (h): interim tamen dictum Geneſ. 6. non de angelis incubis, ſed de filiis Sethi explicat (i). Porro ſtatuit, figuras beſtiarum phantaſticas a Dæmonibus quandoque ſubſtitui hominibus, licet viventibus interim, ſenſibus tamen gravius ac vehementius, quam ſomno jacentibus, obſervatis (k). Fidem etiam habuit legibus XII. Tabb. pœnas in eos ſtatuentibus, qui magicis artibus ſegetes ex agris dominorum in alios transferant (l). Pacta tamen Dæmonum truſtra apud eum quæres.

§. XXX.

Et Gregorii M.

Gregorius M. Papa, exquiſitiſſimus hypocrita & turpiſſimus adulator (m), quatuor libros dialogorum ſcripſit, de vita & miraculis patrum Italicorum, & de æternitate animarum, putidiſſimis fabulis re

(e) Libr. 8. de Civ. Dei cap. 4. & 9.

(f) Libr. 21. c. 10.

(g) Libr. 18. c. 8. *Hæc vel falſa eſſe*, dicit *vel tam inuſitate, ut merito non credantur.*

(h) Libr. 15. c. 23. Adde Can. 7. in f. C. 26. qu. 2.

(i) Ibid.

(k) Libr. 18. c. 18.

(l) Libr. 8. c. 19.

(m) Ita Mornæus eum nominat *in Myſterio iniquitatis p. m. 247. & 250. edit. Salmur. 1612.*

repletus; in quibus uti ſuperſtitiones papiſticæ diligenter inculcantur (n), ita & ex hoc nugarum theſauro poſtea ſagifices paſſim hiſtoriolas de poteſtate Dæmonum depromere ſolent (o), quorum apparitiones ſub ſpecie corporea paſſim narrat (p); etſi tamen de pactis dæmonum cum hominibus nihil apud eum deprehendere potuerimus.

§. XXXI.

Pergo ad noviora tempora. Initio ſeculi decimi tertii (q) ſcripſit Gervaſius Tilberienſis otia imperialia (r). Deprehendes in hoc opere, quod auctor ere- *Scriptores Sec. XIII. Gervaſius Tilberienſis.*

(n) v. g. de fœmina a diabolo obſeſſa, quod nocte proceſſionem ac dedicationem oratorii præcedente cum marito concubuerat *L. 1. c. 10.* de vaſe venenato per formatum ſuper eo ſignum crucis fracto, *L. 2. c. 3.* de clerico ob votum obedientiæ violatum a dæmone obſeſſo *L. 2. c. 16.* de daemone per alapam, obſeſſo a viro ſancto datam ejecto, *L. 2. c. 30.* de daemone per ſignum crucis expulſo, *L. 3. c. 6.* de purgatorio, *L. 4. c. 29.* de oblatione hoſtiarum pro mortuis *L. 4. c. 55.*

(o) De quibus videbimus infra ſuo loco. Interim notandum Gregorium ipſum ſibi præcaviſſe *in proœm. L. 1. circa finem*, ne videlicet tam putida mendacia ipſi imputarentur, quod ea ex *virorum venerabilium narratione hauſerit.*

(p) *L. 1. c. 10.* de diabolo ex obſeſſo ejecto ſub forma hominis peregrini hoſpitium quærentis; *L. 3. c. 7* de conventu daemonum in templo Apollonis; *L. 3. c. 16.* de diabolo ſub ſpecie ſerpentis; *L. 3. c. 30.* de diabolo ſub ſpecie porci, ſed inviſibilis tamen, ex templo Arriano exeunte.

(q) Scil. anno 1211. Illuſtr. Leibnitius *Introd. ad T. 1. ſcript. Brunſuicenſium n. 63.*

(r) Quæ poſt Maderi editionem emendatius inſerta ſunt *d. T. 1. f. 881. ſeqq.*

crediderit daemones incubos (s); item Faunos & satyros (t): dubitat tamen, an gigantes, de quibus in Genesi, generati fuerint per incubos (u); item quod crediderit, daemones in pusilla sed humana forma opera servilia peragentes (w); item lamias, seu mulieres, quæ noctu domos momentaneo discursu penetrent, dolia, cantharos, & ollas perscrutentur, infantes ex cunis extrahant, luminaria accendant, & non nunquam dormientes affligant; (x) item conventum Lamiarum cum sui similibus in partibus transmarinis, & mutationes earum in feles (y) denique homines in lupos mutatos; (z) &c.

§. XXXII.

Cæsarius Heisterbacensis.

Eodem seculi decimi tertii initio (a) Cæsarius Heisterbacensis scripsit Libros XII. illustrium miraculorum & historiarum memorabilium (b). Hic narrat inter alia fabulam de juvene, qui circa finem seculi XII. vel initium XIII. a Diabolo ipsi in forma corporea apparente lapidem acceperit, ea virtute præditum, ut quamdiu eum in manibus teneret, de

(s) *Decis. 1. c. 17. f. 897.*

(t) *C. 18 eod. f.* ubi expresse citat & excerpit vitas Pauli & Antonii eremitarum.

(u) *C. 23. f. 905. Potuit esse etiam,* inquit, *ut incubi daemones gignerent gigantes.*

(w) *Decis. 3. c. 61. p. 986.* Descriptio eorum, quos Neptunos a Gallis & ab Anglis Portunos appellari dicit, similis est fabulis nostratium de Cobaldis.

(x) *Decis. 3. c. 85. p. 987. & Cap. seq. 86.* ubi provocat ad Apulejum Platonicum.

(y) *Decis. 3. c. 93. p. 991.*

(z) *Ibid. c. 120. p. 1003.*

(a) Anno 1227. Illustr. Leibnitius *Introd. ad Tom. II. Script. Brunsvic. p. 47.* Conf. ipsum Cæsarium *Lib. 10. c. 48.*

(b) Postea editos Coloniæ Agripp. anno 1559. in Octavo.

de omnibus rebus subtilissime disputare potuerit (c); & aliam fabulam de clerico necromantiæ dedito, quem daemon corporaliter in infernum duxerat, ut ibi videret tormenta Landgravii Thuringiæ, qui multas possessiones ecclesiis abstulerat (d): similis est tertia, de adolescente nobili, pactum cum diabolo faciente, ac creatorem abnegante, sed tamen matrem altissimi abnegare nolente (e); & quarta, de juvene itidem pactum cum diabolo faciente, & postquam mortuus esset, resucitato, eum in finem, & poenitentiæ loco cruciatus susciperet (f). Habes igitur hic prima initia persuasionis de magia cum pacto cum diabolo conjuncta: quamvis nullum sit dubium, illo initio cordatiores has fabellas risisse (g).

§. XXXIII.

Auctor speculi Saxonici.

Circa medium seculi XIII. collectum est speculum Saxonicum (h); in quo quidem legitur, quod magi ac sagæ debeant pœna ignis puniri (i): caeterum

(c) *L. 1. c. 32.*
(d) *L. 1. c. 34.*
(e) *L. 2. c. 12.*
(f) *L. 12. p. 231.*
(g) Recte Limborch. *Hist. inquis. L. 3. c. 21. p. 231. Ejusmodi fabellas de pacto cum diabolo, & confessiones a Lamiis per tormenta expressas, ab ipsis inquisitoribus* (& aliquot ante seculis a monachis) *esse formatas, ad augendum scilicet beatæ Mariæ & sacramentorum dignitatem, quasi nempe eorum veneration nem maxime impugnet diabolus.* (item ad augendum meritum per susceptionem monachismi, aut cruciatarum, &c.

[h] Conring *de O. J. G. c. 30. p. 182.* Gryphiander *de Weichbild, c. 48. n. 13. seq.*

(i) *L. 2. Jur. Prov. Saxon. art. 13.* welcher Christen-Mann oder Weib ungläubig ist, oder mit Zauberey umgehet, oder mit Vergifftniß, und der überwunden wird, die soll man auf einer Horden brennen. In textu Saxonico, post verba Vergifftniß,

rum, uti nec processus inquisitorius contra sagas inde probari potest (k); ita nec exinde constat, quod illo tempore magi & sagæ de pacto & concubitu cum diabolo, & de conventu publico & solenni fuerint accusati [l].

§. XXXIV.

Vincentii Bellovacensis speculum historiale.

Vixit etiam illo tempore Vincentius Bellovacensis, qui magno labore specula quatuor conscripsit [m]. In historiali, quicquid fabularum & nugarum reperire potuit, collegit; magicas artes tamen alio plane in sensu intellexit, quam hodie sumuntur [n]. In-

additur oder mit wickene, de cujus significatu alio tempore inquirendum; quamvis & illa additio non extet in editione anni 1516. Quod vero vivicomburii pœnam attinet, illa satis antiqua est. Nam jam Paulus *L. 5 sentent. tit. 23. §. 11. Magicæ artis conscios summo supplicio affici placuit; id est, bestiis objici aut cruci suffigi. Ipsi autem magi vivi exuruntur.* Et Constantinus M *L. 1. C. Theod de malef. & Mathem.* haruspices cremari jussit: conf. Jac. Gothofr. *ad L. 5. Cod. Theod. d. t. Tom. III. p. 120.* Sic Gregorius M. refert *Dial. L. 1. c. 4.* suo tempore magum quendam Romæ crematum esse.

(k) Speculum Saxon. ignorasse omnem processum inquisitorium, perspicue ostensum ab Illustr. Dn. Præside in Disput. *de occasione &c. Constitut. Crim. Carolinæ §. 6 -- 15.*

(l) Nec verosimile, propter dicta § *6. lit. k.*

(m) Speculum sc. naturale, doctrinale, morale, & historiale; *vid. ipse Auctor in proleg. ad Spec. historiale c. 19. in fine.* Extendit autem se speculum historiale usque ad annum 1250. *Vid. Libr. ult. c. 102. in fine.*

(n) *L. 1. c. 15. in fine: Magica sub philosophia non continetur, sed foris falsa professione de vero mentiens, & veraciter animas lædens. Hæc quinque maleficiorum genera continet; sc.* man-

Interim inter istas fabulas (o) referuntur quædam, de mutatione hominum in lupos, de larvis (p) de juvene qui pactum cum diabolo faciens, abnegato Christo, Mariam tamen abnegare noluit (q), de centauro Paulo Eremitæ apparente (r), de diabolo sub specie foeminae elegantis formae monachum ad libidinem invitante (s), de Theophilo quodam contractum chirographarium cum diabolo faciente, & Christum ac ejus matrem abnegante, sed cui Maria chirographum restituit (t), &c. (u).

manciam, mathematicam, maleficia, sortilegia, præstigia. Mancia, id est divinatio, species habet; sc. nigromanciam, ydromanciam, geomanciam. Mathematica vero tres, sc. auruspicium, augurium, horoscopicam.

(o) Inter quas est ingens numerus de miraculis Mariæ Virginis, *Lib. 6. c. 82. seqq.* quæ cujus generis sint, vel ex rubricis patet: de Abbatissa prægnante quam Dei mater ab infamia liberavit *c. 87.* de muliere, quæ conceptum ex filio puerum interfecit, per beatam virginem ab opprobrio liberata *c. 94. 95. 96. &c.* Item de rebus gestis & miraculis hominum, qui plane non fuerunt in rerum natura: quorsum pertinent ea quæ narrantur *Lib 15. cap. 1. seqq.* de Rege Indiæ Avennair & ejus filio Josaphat. Ist ein papistischer Roman.

(p) *Lib. 1. c. 95.*

(q) *Lib. 6. c. 106.* Est eadem fabula cujus jam meminit Cæsarius Heisterbacensis (*vid. §. 32*) *L. 2. c. 12.* nisi quod Cæsarius addat circumstantias quasdam magis incredibiles.

(r) *Lib. 11. c. 31.* ex Hieronymo. *vid. supra §. 27.*

(s) *Lib. 17. c. 6.*

(t) *Lib. 21. c. 69. 70.*

(u) Habes etiam apud eundem *Libro 30. c. 65 seq.* vitam & miracula Dominici & Francisci, quorum ille ab Innocentio III. primus inquisitor fuit institutus.

§. XXXV.

Alexandri IV. deciſio quaeſt. an crimen ſortilegii ad haereſin referri debeat.

Etſi vero hactenus inter hæreſin & magiam aut ſortilegium magna fuiſſet differentia, certe hactenus magia ad haereſin non fuiſſet relata; uti tamen ipſum haereſeos crimen eſt res mira & vix definitu poſſibilis (x): ita docet hiſtoria Eccleſiaſtica & ipſum jus Canonicum, quod inquiſitores haereticae pravitatis ab Innocentio III. inſtituti, ſub prætextu haereſeos etiam de crimine ſortilegii indiſtincte cognoſcere, & id ad forum inquiſitionis trahere intenderint, contradicentibus tamen Laicis. Papa vero (y), poſt medium ſeculi decimi tertii (z), aſtute, ſua ſpecie rem, definiendi pro Laicis, eos ambiguitate reſponſi eluſit (a)

§. XXXVI.

(x) Vid. Dn. Præſes *diſſert. an hæreſis ſit crimen.*

(y) *Alex. IV.*

(z) Præfuit enim ſedi Romanæ ab anno 1254. ad annum 1261.

(a) Ita enim: *in cap. Accuſatus §. ſane 8. de hæreticis in Sexto* litem illam dirimit: *Sane cum negotium fidei (quod ſumme privilegiatum exiſtit) per occupationes alias non debeat impediri peſtis inquiſitores haereticae a ſede Apoſtolica deputati, de divinationibus aut ſortilegiis (niſi hæreſin ſaperent manifeſte intromittere ſe non debent, nec punire talia exercentes, ſed eos relinquere ſuis judicibus puniendos.* Vides aſtutiam: cum Laicis abjudicare non potuerit cognitionem de magia, quam hactenus quiete poſſederant, tanquam remquæ nihil commune haberet cum hæreſi; addit tamen aſtute & tanquam obiter limitationem, *niſi hæreſin ſuperet manifeſte:* non quod ipſe crederet, talem ſpeciem dari, ſed ut inquiſitoribus anſam daret, fictionibus de magorum pactis & concubitu cum diabolo &c. univerſam magiam ad crimen hæreſeos trahendi; & ita limitatione iſta regulam deſtruendi.

§. XXXVI.

Coeterum illo adhuc tempore istas narratiuncu- *Speculator ignorat pacta diaboli cum sagis.*
las de pactis & apparitionibus diaboli pro piis fraudibus fuisse habitas, plebem in devotione detinendi; non vero a JCtis pro fundamentis inquirendi contra magos fuisse venditatas, vel ex Speculatore (b) cognoscere licet. Hic cum libellum contra sortilegos formaт, sortilegos sic describit; quos quis in tali civitate vel camera vel per avium volatum inspexerit, & alia sortilegia fecerit (c).

§. XXXVII.

Imo Thomas Aquinas scholasticorum princeps, *Item Thomas Aquinas.*
circa illa tempora florens (d); Canonistis non suffecit ad quæstionem enodandam, quando magia sit haeresis tantum abest, ut pactum expressum diaboli cum sagis pro vero habuerit (e), probe videlicet gnarus, quem in finem istae fabulae in vitis Patrum & Legendis sanctorum fuerint effictae.

§. XXXIIX.

(b) Scripsit enim anno 1262.

(c) Guil. Durandus *Lib. 4. part. 4. rubr. de sortilegiis p. m. 488.* Hic, ut vides, nihil de pacto cum diabolo. Aliud enim est invocare dæmones, aliud pacta cum iis facere.

(d) Floruit inter annum *1260. 1270.*

(e) Notus Canonista Joh. Andreæ, de quo mox seorsim, dum *in comment. ad d. l. speculatoris* anxius est in quæstione explicanda, quando magia sit hæresis vel non, conqueritur tacite de Thoma; quod tractet quidem de divinatione, quæ fiat per invocationem dæmonum, quam invocans QUASI fœdus ineat cum dæmone &c. sed tamen non exprimat, an id sit hæreticum.

§. XXXIIX.

Jacobi de Voragine Legenda aurea.

Circa finem ſeculi XIII. [f] Jacobus de Voragine (g) edidit hiſtoriam Longobardorum, quæ vulgo legenda aurea vel ſpeculum ſanctorum vocatur; in quo ſcripto fabulæ præcedentes non ſolum repetitæ, ſed & infinitis nugis & mendaciis auctae ſunt; ut adeo nullum ſit dubium, quin & in iſto opere multae fabulae de pactis daemonum cum magis & ſagis ſint recenſitæ [h].

§. XXXIX.

Scriptores & acta Sec. XIV. Johannis XXII. decretalis de magia.

Pergimus ad ſeculum decimum quartum; ubi quidem deprehendimus Johanni XXII. Papae tribui extravagantem epiſtolam decretalem de magia a quibusdam ſcriptoribus [i]; quam tamen hactenus reperire non potuimus [k];

(f) Claruit enim anno 1290. Voſſ. *de Hiſt. Latin. Lib. 2. c. 60. p. 457. ſeq.*

(g) Homo judicio Ludovici Vivis & Melchioris Cani, *ferrei oris, plumbei cordis, animi certe parum ſeveri & prudentis*, vide Naudæum *dans l' apologie pour tous les grands hommes &c. c. 7. p. m. 88. edit. Paris.* Qui tamen in eo fallit, quod putet, Jacobum de Voragine & ſimiles ſcriptores, occaſionem, tales fabulas immiſcendi hiſtoriæ eccleſiaſticæ, ſumſiſſe ex conſuetudine talia fingendi in libris Romanciis, qui illo tempore valde in uſu eſſe incœperint; cum tamen hactenus dicta doceant, ſcriptores librorum Romanciorum potius occaſionem talia fingendi ſumſiſſe ex vitis patrum, dialogis Gregorii, ſpeculo Vincentii Bellovacenſis & ſimilibus.

(h) Non enim tempus permiſit, ut iſtud ſpeculum ſanctorum ipſi inſpiceremus & evolveremus.

(i) Vide locum Torreblancæ ſupra deſcriptum *ad* § *6. lit. L.*

(k) Neque enim extat talis conſtitutio Johannis XXII. quæ contra magos ſcripta ſit, & incipiat *ſuper ſpecula*, in extravagantibus Johannis XXII. nec in extravagantibus communibus,

§. XL.

Johannis Andreæ doctrina de magia.

Interim Canoniſtas etiam circa medium ſeculi decimi quarti (l) doctrinam de pactis expreſſis diaboli cum ſagis nondum in doctrinam jurisprudentiæ recepiſſe, nec certi quid determinare auſos eſſe, quando magia ſit haereſis vel non, argumento eſt, quod Johannes Andreae commentator Durandi ſeu Speculatoris nihil de tali pacto expreſſo memoret, nec quæſtionem illam perſpicue definiat (m).

§. XLI.

Pactum diaboli cum murario.

In Chronico Monaſterii S. Petri in monte crucis ad Werram (n) legitur; quod anno 1384. quidam murarius ſecundum pactum ſuum, quod cum diabolo fecerat, in die converſionis Pauli, mane in horto ſuo de piro ſuſpenſus, & ſubito totus niger factus fuerit cum magno foetore (o). Sed totum hoc Chronicon nugis & mendaciis repletum eſſe, non diffitetur clariſſimus editor (p).

§ XLII.

(l) Nam Johannes Andreæ ſcripſit circa annum 1347.

(m) Siquidem *in commentario ad d. L. Durandi* de *ſortilegiis* notat: Theologos ſui temporis diſtinxiſſe, an invocans demonem intendat provocare amorem mulieris, & id non eſſe hæreſin manifeſte, niſi fiat cum adoratione; an invocet ad ſcienda futura & tunc eſſe hæreſin manifeſtam, &c. Confer quæ de incertitudine Canoniſtarum circa quæſtionem, an & quando ſortilegium ſit hæreſis, notavit Zieglerus *ad Lancellotti Inſtitutiones L. 4. tit. 5. §. 1. p. 957.*

(n) a Chriſt. Franc. Paullini *in Syntagmate antiquitat. German.* edito. Auctor Chronici fuiſſe fertur monachus, qui circa annum 1540. ſcripſit.

(o) Additur, quod peſſimus homo fuerit, qui ad certium quodvis verbum diabolum in ore habuerit.

(p) *In præfatione.*

§. XLII.

Determinatio Facult. Theol. Paris. anno 1398.

Circa finem ſeculi XIV. edidit Facultas Theologica Pariſienſis determinationem (q) ſuper quibusdam ſuperſtitionibus noviter exortis; quae etſi tota videatur in favorem Inquiſitorum eſſe facta, ut ſub praetextu haereſeos, ſuſpectos de magia ad forum ſuum trahere poſſent (r): non tamen vel crediderunt fabulas de pactis expreſſis diaboli cum ſagis, vel certe verbis perſpicuis, quid de his pactis crederent, nondum proponere auſi ſunt (s).

§. XLIII.

Geſta. Sec. XV. Fabula de ſecta Lamiarum & ſtrigum anno 1400 in Italia orta.

Initio ſeculi XV. nempe anno 1400. ſectam Lamiarum & ſtrigum in Italia ortam eſſe, ex Bernardo Comenſi (t) notat Limborch (u). De illis autem idem Bernardus memorat, quod in certis locis nocte ante diem Veneris convenerint, diabolo in forma humana viſibili apparenti abnegaverint in ejus manus fidem, baptiſma, Deum & B. Virginem &c. Sed ipſe Bernardus Inquiſitor ne quidem de

(q) Retulit eam Bodinus *poſt præfationem de magorum dæmonomania*, & Wierus *circa finem Libr. ult. de præſtigiis dæmonum.*

(r) Continet enim ea determinatio 28. articulos ſeu opiniones circa artes magicas & maleficia, qui erronei declarantur & haeretici.

(s) Reſpicio ad articulum tertium, cujus haec ſunt verba: *Quod inire pactum cum dæmonibus tacitum vel expreſſum non ſit idololatria, vel apoſtaſia. Error. Et intendimus, eſſe PACTUM IMPLICITUM in omni obſervatione ſuperſtitioſa; cujus effectus non debet a Deo vel natura rationabiliter exſpectari.*

(t) Scripſit anno 1584. Vide *Syllabum autorum præmiſſum operi Limborchii.*

(u) Hiſt. *inquiſit. L. 3 c. 21. p. 230.*

de geſtis ſui temporis ſcribens ullam fidem meretur, tantum abeſt, ut de geſtis antiquorum temporum eam prætendere poſſit.

§. XLIV.

Nideri Formicarium.

Circa tempora Conciliorum Conſtantienſis & Baſileenſis (w) vixit Johannes Nider Jsnenſis, Dominicanus (x), Theologiæ Profeſſor apud Baſileenſes; qui in Formicario ſuo (y) multas etiam fabellas de pactis diabolicis & concubitu cum ſagis, ac ſimiles nugas, bona quidem fide, ut vir valde ſimplex & credu-

(vv) Intra annum 1410 -1430. Vide Urſtiſium & Trithemium *in locis editioni noviſſime præmiſſis.*

(x) Et hinc forte occaſionem ſumſit autor mallei maleficarum, ut eum vocaverit inquiſitorem hæreticæ pravitatis: Unde videtur hauſiſſe Henricus Warthon in elogio Nideri præmiſſo novæ editioni. Sed id falſum eſſe conſtat, quod nunquam in toto libello Niderus provocet ad propriam experientiam, ſed fabulas omnes, quos recenſet, deſumſit ex vitis patrum, legenda Baſilii, Vincentii ſpeculo, Dialogis Gregorii, legenda Bernardi, Cæſario Heiſterbacenſi & ſimilibus. Reliquas hiſtoriolas narrat fide 1. cujusdam Petri Bernenſis, judicis ſecularis, qui multos incineraverit maleficos & alios fugaverit ex territorio Bernenſi; [2] Benedicti Monachi, qui antea fuerit necromanticus, joculator, mimus & truſſator; [3] Eduenſis cujusdam Inquiſitoris hæreticæ pravitatis. *vid. Libr. 5. c. 3. p. 543.548.* Et obſervavit jam eum errorem de Nidero Inquiſitore Naudæus *d. l. c. 7. p. 91.92.*

(y) *Formicarium* ideo appellavit hunc libellum, quia de formicarum natura & providentia ad humanæ vitæ rationem accommodata tractavit per totum libellum. *Cruſ. P. 3. Suev. lib. 6. c. 11. f. 343.* Eum rejecto priore titulo, ſub titulo *de viſionibus & revelationibus* edidit Dn. von der Hardt Helmeſtadii 1692.

credulus (z), narravit (a). Unde subsequentibus temporibus reliqui pleraque hauserunt (b). Neque ipse tamen differi potuit, quod inquisitores illorum temporum in processu contra sagas sæpius præcipitanter egerint. (c)

§. XLV.

Nicolai Jacquerii Flagellum hæ-

Cum igitur inquisitores hæreticæ pravitatis sub prætextu novæ doctrinæ, quasi magia sit species hæreseos,

(z) Vide præfat. Dn. vd. Hardt b. 1. & 2. versic. *Pluscu-lum etiam &c.*

(a) *Lib. 5 c. ultimo*, quem etiam propterea inseruerunt Malleo Maleficarum ejus editores. Quamvis enim *d. l. 5. cap. 3. p. 541.* magos saltem lædere dicat *per verba, ritus, vel facta QVASI per pacta inita cum dæmonibus;* interim tamen *eod. c. 3 p. 545 547.* fabellas de pacto expresso ab aliis auditas immiscet.

(b) Naudæus *d. l. p. 92. Formicarium, qui a servi comme de source & premiere base a tout ce, que l' on a depuis dit sur ce sujet.*

(c) *In conclusione operis p. 667. seq.* Observo præterea ex hoc opusculo Nideri, quod jam illo tempore, etiam a secularibus judicibus, (quorsum pertinet ille judex secularis Bernensis, cujus fide multas ejusmodi fabulas retulit Niderus) multæ sagæ sint crematæ ex errore communi confirmato per confessiones tormentis extortas, & per doctrinas inquisitorum, laicis præeuntium; illam tamen persuasionem de pacto expresso cum dæmone nondum fuisse universalem, sed saltem in dies vires & augmenta sumsisse; item Inquisitores intendisse augmenta superstitionis de usu signi crucis, sacramenti confessionis, aquæ benedictæ, salis consecrati, ave Maria, exorcismum contra operationes magicas; item quod omnis maleficarum potestas enervetur, quam primum ab officialibus captæ fuerint. (Conf. Niderum L. 5. c. 4. p. 357. seq. item c. 6.) Denique non paucos perspicaciores, tam ex laicis quam clericis intellexisse abusus inquisitionum in crimine magiæ, tam a laicis quam clericis illis temporibus commissorum, arg. dictorum *d. p. 667. seq.* Quam observationem ultimam valde illustrabunt dicenda in sequentibus paragraphis.

reſeos (d), inciperent, de crimine hactenus ignoto (e) multa inquirere, non defuerunt, qui reſiſterent huic inſtituto & abuſui inquiſitionum viri cordati (f), quibus ſcriptum oppoſuit anno 1458. Nicolaus Jacquerius, ordinis Prædicatorum, ſub titulo: Flagellum hæreticorum faſcinariorum (g); in quo tamen argumentis plane inſufficientibus inquiſitores hæreticæ pravitatis defendit (h). *reticorum faſcinariorum.*

§. XLVI.

(d) Repete dicta §. 35.

(e) Scilicet eo intuitu, quaſi magi pacta expreſſa facerent cum dæmone, quaſi dæmones cum ſagis concumberent &c. Nam citra hunc reſpectum crimen magiæ per ſuperius dicta utique ſemper fuit cognitum.

(f) Patet hoc ex præfatione ipſius Jacquerii, ubi ſtatim ab initio meminit idem impedimentorum officio inquiſitionis frequenter occurrentium; cum plerique aſſeruerint, faſcinarios a dæmone phantaſticis illuſionibus eſſe deceptos, & ad ſtabiliendam ſententiam ſuam ad *can. Epiſcopi C. 26. q. 5.* provocaverint, ei tanquam infallibili fulcimento innixi, addentes inſuper, dæmones non habere tantam poteſtatem, quanta iis adſcriberetur in confeſſionibus; neque ſtandum eſſe horum aſſertioni & teſtimonio, ſi ſocios criminis nominarent &c.

(g) Ex ipſo Libello demum 1581. Francofurti edito ejusque *p. 39. & 56 patet*, eum anno 1485. ſcriptum eſſe. Ex lectione autem ejus conſtat, quod a Jacquerio viſum non fuerit Formicarium Nideri; uti auctoribus mallei maleficarum veroſimiliter hoc flagellum Jacquerii non fuit cognitum. Quamvis autem editor hujus flagelli in titulo Jacquerium nominet hæreticæ pravitatis inquiſitorem; vix tamen id eſt credibile, quia auctor in toto libello pauciſſima refert de confeſſionibus ſagarum, & iſta quidem non tanquam a ſe, ſed ab aliis audita & vulgo nota, *Cap. 4. p. 27. cap. 7. p. 39. cap. 8. p. 56. ſeq.* Video etiam de hoc auctore ab aliis citari Valerium Andr. Deſſelium *bibl. belg. p. 689.* qui jam non eſt ad manus.

(h) Nam primarium argumentum deſumſit ab hiſtoriolis, ex Vitis Patrum, Dialogis Gregorii,

Artes inquisitorum in crimine magiæ anno 1460.

§. XLVI.

Quibus autem artibus Inquisitores in crimen magiæ illo jam tempore usi fuerint, vel ex uno exemplo disci potest, quod refert Limborchius contigisse anno 1460. in Flandria & Artesia. Scilicet, vel torquebant personas, falso de pacto cum dæmone accusatas, tamdiu, donec omnia, quæ Inquisitores volebant, confiterentur; vel promissa impunitate, tales confessiones ex miseris eliciebant, & postea nihilominus cremabant tanquam nocentes. (i)

§. XLVII.

---

gorii, Legendis Sanctorum, Vincentio Bellovacensi, confessionibus magorum coram Inquisitoribus hæreticæ pravitatis, petitis. In refutando vero *canone Episcopi C. 26. q. 5.* mire se torquet, partim asserendo, quod canon ille non loquatur de hæresi fascinariorum, sed alio plane casu; partim, quod Concilium, unde desumtus sit hic canon, non sit magnæ auctoritatis, & adeo dictum capitulum non tantæ reputationis (ut loquitur *Cap. 9. p. 63.*) uti alia capitula Decreti. Ut taceam elegantem probationem juridicam, qua utitur *C. 26. p. 173. seq.* ad demonstrandum, quod nominati a sortiariis teneantur probare suam innocentiam: *si accusatus*, inquit, *a complicibus dicat quod dæmon fecit de eo repræsentationem; respondetur, quod hoc allegans debet sufficienter probare; quodsi non fecerit, non est credendum ei, qui non adfuit consilio Dei. Sicut enim procurator fidei debet probare maleficia, quæ reo imponit fecisse dæmonis patrocinio; ita & reo incumbit probatio eorum, quæ ad sui defensionem exhibet &c.* Notetur etiam fabula *C. 4. p. 27.* de mago confitente, quod diabolus ipsi præceperit, docere, quod hujusmodi fascinariorum secta non sit nisi mera illusio; ita enim posse valde augmentari dominium diaboli.

(i) Limborch. *Histor. Inquis. lib. 1. cap 23. Circa annum 1460. in Flandria & Artesia inquisitio admodum sæviit contra quosdam, qui falsæ magiæ*

§. XLVII.

Quæ hactenus docuimus, valde explicant sensum Epistolæ Sixti IV. Papæ anno 1474. in qua præcipit Vicario Generali Episcopi Bononiensis, ut Papam certiorem reddat; an verum sit, quod quidam Monachi disputando & prædicando in Civitate Bononiensi asseruerint: non esse hæreticum & a puritate fidei alienum, dæmonum exspectare responsa; & an ac quæ scandala adversus ipsius fidei puritatem exinde sint orta. (k) Scilicet alii, etiam Monachi

Sensus Bullæ Sixti IV. an. 1474.

& occulti satanæ fœderis insimulabantur. Plures ad requisitionem Petri Brussardi Inquisitoris in carcerem sunt conjecti. Hi tormentis victi, quicquid ipsis exprobratum fuit, confitebantur, inter alia, quod se satanæ devovissent, illum adorassent, cum ipso carnaliter commixti essent, aliaque, quæ nullam merentur fidem. Adrogum damnati innocentes se protestabantur, & publice coram omnibus alta voce proclamabant, nunquam se in Valdesia (ita coetus ille magorum & diabolorum nocturnus vocabatur) fuisse, sed a judicibus esse deceptos, qui blandis promissis, quibus vita ac omnia bona ipsis promittebantur, si crimina objecta confiterentur, ex ipsis elicuerint falsam criminum a se nunquam commissorum confessionem. Alii ajebant, tormentis falsam sibi confessionem expressam. Tandem orabant adstantes, ut pro se Deum precarentur; mediisque in flammis animas suas Deo commendabant. Illorum tamen innocentia postea patuit. Nam anno 1491. miseri hi cum aliis ob eandem causam in carcerem conjectis, sententia Parlamenti Parisiensis declarati sunt innocentes, bonaque ipsis restituta: judicibus vero gravis mulcta pecuniaria est irrogata.

(k) *Cap. 2 de maleficis & incantator. in septimo Decret.*

nachi (l), docebant, Inquisitores hæreticæ pravitatis contra intentionem Pontificis extendisse potestatem suam ad crimen magiæ, cum tamen magia non sit species hæreseos (m). Inquisitores calumniabantur dissentientes, ac si docuissent, esse rem licitam, dæmonum exspectare responsa, &, pro more rixatorum, multas consequentias & scandala ex doctrina illa periculosa deducebant. Papa artium monachalium gnarus prudenter egit, quod de circumstantiis rei gestæ distinctius voluerit informari.

§. XLIIX.

Occasio & intentio Bullæ Innocentii IIX. anno 1484.

Cum igitur inter Laicos pariter & Clericos illo tempore de duobus potissimum capitibus disputaretur; 1. ratione facti, an magi & sagæ pacta inirent cum diabolo & cum eo concumberent, an conventus agerent, an a diabolo in bestias mutarentur, &c. (n); 2. ratione juris, an crimen magiæ relinquendum sit coercitioni Magistratus secularis, an vero pertineat solum ad Inquisitores hæreticæ pravitatis; & in

(l) Ne cui mirum videatur, qui factum fuerit, ut ipsi Monachi infringere conati sint potestatem inquisitorum. Cogitabit enim, Monachos semper odisse Monachos alios. Accedit, quod Dominicani, quibus inquisitio in hæreticos erat demandata, semper partem bonorum ex confiscatione caperent, & quod aliorum monachorum in inquisitione non parcerent.

(m) Sic intelligo, dum docuerant, dæmonum expectare responsa non esse *hæreticum*, id est, non esse speciem hæreseos, sed aliud crimen.

(n) Item: Utrum credendum sit confessionibus sagarum per torturam expressis; aut an non potius ea omnia vel magiæ naturali, vel impostoris humanis, vel imaginationibus melancholicis, adscribenda sint.

& in his duabus quæstionibus pars superstitiosa Inquisitoribus favens, quotidie magis magisque crescere, non diutius differendum putavit Innocentius IIX. (o) quin definitione illarum controversiarum in favorem Inquisitorum facta (p), sub prætextu Zeli divini, tyrannidem papalem (q), in bulla illa jam supra (r) memorata, anno 1484. stabiliret.

§. XLIX.

Ejus supplementa in Malleo Maleficarum.

Cum igitur hac ipsa Epistola primitus introducta fuerit auctoritate Papali inquisitio in crimen magiæ, non inutile erit, ad ejus intellectum quædam adnotare. (l) Ipsa Epistola Innocentii IIX. in septimo Decretalium non exhibetur integra, adeoque ea, quæ ibi deficiunt, supplenda erunt ex malleo maleficarum (s), ubi habes annum quo scripta est (t), & concessam a Pontifice Episcopo Argentinensi potestatem, ut omnes, qui Inquisitores in executione privilegii novi impedire velint, per excommunicationis, suspensionis, & in-

(o) Homo avarus & sordidus. Onuphr. Panvinius in ejus vita *p. m. 334.*

(p) Primario quidem definivit controversiam de jure, sed tamen ita, ut quæstionem de facto quoad quædam capita, ut mox videbimus, per indirectum approbaret; dum quædam capita illarum fabularum in Epistola sua ut res vere gestas referret. De pacto tamen expresso cum diabolo hic nondum aliquid determinatum.

(q) Nimirum, potestatem sæviendi in homines innocentes, & diminuendi jurisdictionem laicorum, & ita augendi potestatem Pseudo-Ecclesiasticam inquisitorum hæreticæ pravitatis.

(r) Supra §. *22.*

(s) Ubi Tomo I. integra Bulla Innocentii IIX. præmissa est.

(t) Scil. anno incarn. Domin. 1484. Nonis Decembr. Pontificatus anno primo.

& interdicti, ac alias etiam formidabiliores censuras & pœnas auctoritate papali coerceret. (u) Subjungitur etiam clausula, quæ derogatur quibuscunque constitutionibus & ordinationibus Apostolicis contrariis. (vv)

§. L.

Pontifex fabulas de potestate sagarum ut indubias supponit.

[II.] Astute Pontifex in ipsa Bulla fabulas de potestate sagarum ut indubias supponit (x), ne videlicet cogeretur respondere ad Canones in Decreto obstantes (y); sed ut metu pœnarum ecclesiasticarum,

(u) Versic. *Et nihilominus* &c. usque ad verba: *invocato ad hoc si opus fuerit auxilio brachii secularis*

(vv) Versic. *Non obstantibus* &c. per quam clausulam perspicue abrogatur *cap. 8. §. 5. Sæpe de hæreticis in sexto*, de quo supra egimus §. *35. Lit. a.*

(x) *Relatum sibi esse*, ait Pontifex, *quod in nonnullis partibus Alemanniæ superioris, nec non in Moguntinensi, Colonensi, Trevirensi, Saltzburgensi & Bremensi, diœcesibus plures utriusque sexus personæ cum dæmonibus incubis & succubis abutantur, ac in cantationibus & sortilegiis mulierum partus, animalium fœtus, vinearum & arborum fructus, homines, bestias, vineas, prata, pascua, frumenta, legumina, perire, suffocari, & extingui faciant, ipsosque homines & bestias intrinsecus & extrinsecus doloribus crucient, ac homines, ne gignere aut concipere, aut conjugaliter sibi cohabitare valeant, impediant; fidem præterea ipsam, quam in baptismi susceptione susceperant, sacrilego ore abnegent &c.* Auctores hujus relationis non memorat Pontifex; sed nulli alii haud dubie fuerunt quam ipsi Inquisitores, Henricus Institor & Jacobus Sprenger, ut facile patet ex verbis sequentibus. De horum igitur relatione non jubet Pontifex, ut in ejus veritatem inquiratur; imo etsi haud dubie in Germania etiam multa a Clericis pariter & laicis contra harum relationum vanitatem disputata fuerint, has disputationes tamen non memorat Pontifex.

(y) Scilicet *can. 12. & 14. C. 26. q. 5.*

rum, iis injecto qui istis Canonibus contra inquisitores hactenus usi fuerant, ora obturaret.

§. LI.

[III.] Nescio, qua ratione factum fuerit, ut auctor summarii in septimo decretalium huic epistolæ Papali præscripti [z] illi inseruerit, quasi Papa damnaverit sortilegos, insontes puerulos devorantes. Etsi enim & tales fabulæ de devoratione infantum ab aliis inquisitoribus fuerint divulgatæ [a], nihil tamen de hoc facto legitur in ipsa epistola Innocentii IIX. *Error Autoris summarii de sagis puerulos devorantibus.*

§. LII.

[IV.] Neque extat etiam aliquid in Bulla Papali de pacto sagarum expresso cum dæmonibus, cum abnegatio fidei, quæ memoratur [b], fieri etiam potuerit absque tali pacto. Ergo vel Inquisitores nondum putarunt tempestivum esse, ut de hac fabula aliquid scriberetur ad Pontificem, vel Pontifex, si tale quid retulerunt, id astute dissimulavit. *Cur nihil ibi extet de pacto sagarum expresso.*

§. LIII.

[V.] In verbis sequentibus Pontifex rejecit eorum opinionem, sive sint Clerici sive Laici, qui hactenus obstiterant Inquisitoribus, eisque imputaverant, quasi de facto se immiscerent jurisdictioni ad *Pontifex primus jubet, magiam quamvis habendam esse pro hæresi.*

9.5. Vide supra §. 11. Hos igitur etsi non disertis verbis, in generali tamen illa clausula, de quo modo diximus *Lit. vv.* simul tacite abrogavit.

(z) Sive is fuerit Petrus Matthæus collector septimi Decretalium, sive alius quispiam.

(a) Videatur Niderus *Formicarii L 5. c 3. p. 545. seq.*

(b) Vide verba modo descripta *Lit. x.*

Laicos pertinenti [c]; atque potestatem Inquisitorum primus ita ampliat, ut in posterum etiam de crimine magiæ, tanquam de indubitata specie criminis hæreseos, inquirere possint [d].

§. LIV.

Cur primum in Germania Papa inquisitiones sagarum confirmaverit?

[VI.] Cur vero in Germania primum Papa inquisitiones in crimen magiæ confirmavit, cum tamen illo tempore jam alibi de facto a Laicis pariter & Clericis sævitum fuerit in sagas [e]? An, quod Papa tum in Germania ob motus continuos intrinsecos sibi magis obnoxios habuerit status ecclesiasticos [f]. Certe mox dicenda [g] ostendent, subsequentibus demum temporibus in ipsa Italia, & quidem cum majore resistentia potestatem hanc inquirendi in crimen magiæ hæreticæ pravitatis Inquisitoribus fuisse indultam.

§. LV.

Notabilia de confirmatione Maximil. I. hujus Bullæ.

Imo in ipsa etiam Germania variis artibus fuisse opus, ut ista constitutio Papalis in effectum deduceretur, mihi firmiter persuadeo, per ea, quæ in Malleo Maleficarum leguntur de tuitione hujus Bullæ a Ma-

(c) Versic. *Tamen nonnulli Clerici & Laici* &c. unde patet, persuasionem illam de pacto sagarum nondum fuisse publicam & universalem.

(d) Versic. *Nos igitur impedimenta &c.*

(e) Vide de territorio Bernensi Niderum *L. 5. c. 3. p. 543. & c. 8. p. 598.* Confer dicta §. *46.*

(f) Unde Germania dicta terra obedientiæ. Vid. Mülden. *in medit. ad capit. Josephi p. 220.* Conf. Schilt. *de Lib. Eccles. Germ. Lib. 6. C. 7. §. 5.*

(g) Vide §. *59. seq.*

a Maximiliano I. ſuſcepta (h). Cur enim (i) in inſtrumento Notarii non refertur integra conſtitutio Maximiliani? Cur Bullam Papalem non confirmavit Fridericus III. Imperator, ſed Maximilianus Rex Romanorum (k)? Cur ſtatim primo poſt electionem anno? Cur Bruxellis? &c.

§. LVI.

Sed nec ipſa hæc confirmatio Regis Romanorum multum profuit Inquiſitoribus, ut idem inſtrumentum Notarii docet (m). Ergo ipſi Inquiſitores *Geſta Auctorum Mallei Maleficarum & Ma-*

F 3 Hen-

(h) Tom. I. p. 692.

(i) Refertur enim ſaltem brevis ſumma cum verbis reſcripti Imperatorii initialibus & finalibus dati 1486. cum tamen magis conduxerit intentioni inquiſitorum, ut populus legeret integrum hoc diploma Maximiliani, quam ut legeret ſubſcriptiones & confirmationes integras Magiſtrorum noſtrorum Colonienſium ibi prolixe relatas. Ergo ſuſpicor, ipſum diploma Maximiliani continuiſſe nonnulla, quæ non erant ad palatum inquiſitorum.

(k) Cum tamen Regis Romanorum alias vivente Imperatore nulla ſit in ejusmodi negotiis auctoritas.

(l) Ubi ipſe Maximilianus erat in anguſtiis.

(m) Confectum anno 1487. *d. T. I. p. 685.* ubi ipſi inquiſitores conqueſti ſunt (vid. *p. 686. ſeq.*) quod non obſtante illa Bulla Innocentii IIX. *nonnulli animarum rectores & verbi Dei prædicatores, publice in ſermonibus ad populum affirmare non fuerint veriti maleficas non eſſe, aut nihil in nocumentum creaturarum quacunque operatione efficere poſſe. Ex quibus incautis ſermonibus nonnunquam ſeculari brachio ad puniendum ejusmodi maleficas facultas amputata fuerit.* Id eſt, quod populus excitatus a paſtoribus, impediverit Magiſtratum; vel quod Magiſtratus ipſe ſub illo prætextu exequi pœnam ab inquiſitoribus dictatam noluerit.

gistrorum nostrorum Colonienſium.

Henricus Inſtitor & Jacobus Sprenger conſcripſerunt Malleum Maleficarum (n). Et cum ipſi facile ſentirent, eum librum non magnum habiturum eſſe pondus, impetrarunt anno 1487. approbationem Magiſtrorum noſtrorum Colonienſium (o). Quin & articulos quatuor doctrinæ adverſariorum oppoſitos conceperunt (p), eosque pariter a Profeſſoribus Theologiæ Colonienſibus approbari curarunt, & deſuper inſtrumentum Notarii confici (q).

§. LVII.

Judicium de ipſo Malleo.

Ipſe vero Malleus Maleficarum ita elaboratus eſt, ut in ſingulis paginis appareant confuſiſſima diſputatio, ignoratio elenchi, & infinitæ ſophiſticationes, nihil enim continet, quam meram contradictionem, per exempla ex formicario Nideri repetita, aut ex fide aliorum inquiſitorum relata confirmata (s); quibus etiam ſolis, imprimis in quæſtione de pacto dæmonum cum ſagis, (t) reſpondeat ad objectum tex-

(n) *In quo*, ut ipſi loquuntur *p. 687. non tam ejusmodi prædicatorum ignorantiam pro Catholica fidei conſervatione repellere auſi ſunt, quantum etiam in exterminium maleficarum debitos modos ſententiandi, & easdem puniendi juxta dictæ bullæ tenorem & ſacrorum canonum inſtituta laborarunt.* (Obſcuriſſimæ rei obſcuriſſimus ſenſus.)

(o) Lamberti de Monte, Jacob de Stralen, Andreæ de Ochſenfurt, Thomæ de Scotia. Ibid. *p. 686. ſeq.*

[p] Qui leguntur *p. 690.*

[q] *p. 691. ſeq.*

[r] Unde non difficile fuit alii auctori majori judicio pollenti huic Malleo opponere Malleum judicum, de quo vide infra §. 66.

[s] Unde ipſi dicunt in Apologia præmiſſa: *Ex noſtro ingenio pauca & quaſi nulla ſint addita. Unde non noſtrum opus, ſed illorum potius cenſetur, quorum ex dictis fere ſunt ſingula contexta.*

[t] Quæ eſt *Part. 2 p. qv. 1. c. 2. p. 236. ſeq.*

textum ex decreto, illis nugis graviter obſtantem (u).

§. LIIX.

Quemadmodum autem errores craſſiſſimi, ſi ſanctio pœnalis accedat, brevi tempore ſenſibilia incrementa ſumunt, & per ejusmodi ſanctiones defenſores veritatis terrentur; ita etiam tum factum eſt, ut metu excommunicationis, & ne ipſi ut magi tractarentur, deſtiterint cautiores publice huic fraudi & deceptioni reſiſtere, & ſaltem occulte & inſenſibiliter ineptias illas Inquiſitorum impugnarunt. Huc refero ſcripta duo, Ulrici Molitoris (w), & Trithemii (x). *Scripta Ulrici Molitoris 1489. & Trithemii.*

§. LIX.

Videamus jam, quomodo ex Germania in Italiam tranſiret perſuaſio de crimine magiæ. Equidem *Bulla Alexandri VI. circa finem Seculi XV.*

(u) Scilicet *canon. Epiſcopi c. 26. q. 5.* Vide Malleum *ſtatim p. 1. & p. 239. ſeq.*

(vv) Scriptum anno 1489. quod refertur in Theatro de Veneficis *p. 70. ſeq.* & in Malleo Malefic. *Tom. II. p. 34. ſeq.* Etſi enim autor videatur facere cum inquiſitoribus, in fine tamen *Dial. 12.* teſtatur nullam competere ſagis in homines poteſtatem, neque itinera ab iis nocturno tempore peragi, neque dæmones generare & concipere poſſe, ſed omnia hæc eſſe phantaſtica.

(x) Relatum etiam in theatro de Veneficis *p. 355 ſeq.* Quod vero Trithemius veram animi ſententiam ibid. obſcurius propoſuerit, vel occultaverit, forte in cauſa fuit, quod ipſe aliis, quamvis ſine juſta cauſa, de magia ſuſpectus fuerit. Vide Naudæi *Apologiam* &c. *cap. 16. §. 10.* Vixit autem & Trithemius tempore Maximiliani I. & opuſculum illud ad Maximilianum ſcripſit.

dem autores Mallei Maleficarum mentionem faciunt (y) Inquisitorum Lombardensium & Cumanorum, quorum, hi jam anno 1485. plus quam 40. sagas comburi curaverint; sed id tum quidem de facto tentatum ab istis Inquisitoribus. Etenim demum post illud tempus (z) Alexander VI. sentiens Bullam Innocentii IIX. in Germania non caruisse effectu, sed superstitionem de potestate sagarum jam ibi incepisse altas radices agere in animis etiam cautiorum; ad Inquisitorem hæreticæ pravitatis per Lombardiam mandata dedit, ut & ipse in magos utriusque sexus inquireret (a)

§. LX.

Variæ bullæ initio Seculi XVI.

Sed tamen paulo difficiliorem successum hujus bullæ in Italia, quam in Germania bullæ Innocentii IIX. fuisse, docet earum repetitio & ibi facta mentio expressa resistentium (b). Nam non solum Julius II. (c), sed & Leo X. (d), & Adrianus VI. [e]

(y) *p. 238. Tom. I.*

(z) Præfuit enim sedi papali Alexander ab anno 1492. ad annum 1503.

(a) Exhibetur ea bulla in septimo Decretal. *tit. de maleficis & incantat. cap. 1.* Sed annus, quo bulla hæc a papa fuerit edita, non adjicitur. Unde nescio, qui factum fuerit, ut in editione Corporis Juris Canonici Pithœana adscriptus fuerit huic bullæ annus 1474. haud dubie ex *cap. seq. 2.* eo translatus.

(b) Ut in bulla Julii II. fere eadem verba repetit, quæ extant in bulla Innocentii IIX. & prolixe conqueritur de iis, qui Inquisitoribus obsisterent. Conf. & bullam Leonis X.

(c) Qui præfuit sedi Rom. inter ann. 1503. & 1512. Refertur ea bulla in septimo Decretal. *d. tit. cap. 3.* data ad inquisitorem Gremonensem.

(d) Anno 1521. ad ordinarios Do-

(e), & denique Clemens VII. (f), reſcriptis poteſtatem Inquiſitorum confirmarunt. Ubi inprimis notanda aſtutia Julii II, qui, cum ſentiret, eos, qui tum Inquiſitorum mendacia credere nolebant, per excommunicationem non ſatis terreri, addidit præmia illis, qui conſilium, auxilium, & favorem præſtarent inquiſitoribus (g).

§. LXI.

Iſtis tamen bullis Papalibus non obſtantibus, fabulis iſtis & mendaciis inquiſitorum ſe oppoſuit Johannes Franciſcus Ponzinibius J.U.D. intendens probare per rationes fultas auctoritatibus juris, quod ſagæ corporaliter non ferantur a dæmone in locum conventus, & ibi pacta faciant, ſed quod iſta omnia fiant per illuſionem dæmonum (h). Cui quidem ſe oppoſuit anno 1424. & ſeq. Bartholomæus de Spina, ſed fere nil novi afferens, verum crambem ſaltem toties coctam recoquens, & ad auctoritatem Papæ & inquiſitorum præcipue provocans (i). *Ponzinibii & Spinæi ſcripta contra & pro inquiſitoribus.*

§. LXII.

Dominii Veneti *ibid. cap. 6.* Etenim apud Venetos nunquam tanta fuit poteſtas ſanctæ inquiſitionis, ut apud alios populos.

(e) Anno 1523. *in dict. cap. 3.* ad inquiſitorem Comenſem.

(f) Anno 1524. in favorem Inquiſitoris Parmenſis, cujus meminit Spinæus *in quæſt. de ſtrigibus Tom. II. Mall. Malef. p. 479.*

(g) Scilicet easdem indulgentias, quibus cruce ſignati contra alios hæreticos tunc gaudebant.

(h) De hoc autore & ejus ſcripto plura afferre nequeo, dum nihil de eo inveni præter ea, quæ afferuntur *in titulo Tom. II. Mall. Malef.* & *ibidem in tractatu Spinæi ei oppoſito.*

(i) Fuit vero Apoſtolici Palatii magiſter. Ut ex ungue leonem cognoſcas, cape ſaltem ejus argumentum primarium, quod Ponzinibio oponit *p. 463.*

§. LXII.

Alciati responsum anno 1518. in causa sagarum.

Dedit etiam Alciatus circa illa tempora [k] responsum Episcopo, [l] occasione inquisitoris, qui jam plures quam centum sagas in subalpinis vallibus [m] flammis consumserat, donec rustici arreptis armis vim illam inhiberent, & negotium ad judicium Episcopi deferrent. Harum sagarum tres classes facit Alciatus. Aliquæ in crucem imminxerant, Christum DEum abnegaverant, præsentes ipsæ & vigilantes ve-

ne-

In contrarium faciunt infiniti pene processus inquisitorum, (vides jam illis temporibus processum inquisitorium contra sagas in infinitum excreviſſe,) *& justitia facta per eos contra tales personas, quasi veraciter & corporaliter vadant ad cursum, & ibi fidem abnegent, atque baptismum, conculcent crucem, ac sacrum Christi corpus horrendis contumeliis afficiant. Quæ omnia, si non vere, sed in somniis fierent, injustissimi essent inquisitores &c. At pro actibus Inquisitorum est præsumtio,* (quod multis textibus & glossis adductis probat) Item *p. 479. Hæc autem non jussisset sanctissimus Dominus noster,* (Clemens VII. *si striges quæ judicantur hæreticæ, non essent vere hæreticæ, vel si ea quæ per ipsas fiunt, solum essent illusiones diabolicæ &c.*

[k] Ut ipse refert: *Lib. 8. parerg cap. 21. p. m. 75. Cum primum Doctoribus insignibus ornatus domum me contuli, prima, in qua mihi de jure respondendum fuit, hæc oblata est causa.* Refert autem Pancirollus *de claris legum interpretibus L. 2. C. 169. p. 353.* Alciatum anno 1517. cum vix 22. annos natus esset, professione Juris Civ. & Can. ornatum fuisse. Wagstaff von der Hexerey *c. 3. p. 42.* id anno 1518. contigisse narrat.

[l] Quis fuerit, non memorat Alciatus.

[m] In Pedemontana regione id factum esse, interpretatur Bodinus in præfat. ad Dæmonomiam, Wagstaff *d. l.* de ditione Veneta id intelligit, forte occasione eorum, quæ notavimus supra ad *th. 59. lit. d.*

neficiis atque devotionibus infantes extinxerant [n]. Aliquæ poſt minas noctu, quamvis obſeratis clauſisque valvis infantes faſcinaverant [o]. In utrumque hoc genus, reſpondit Alciatus, inquiſitorem poſſe munere ſuo fungi [p]. Aliæ vero nihil ultra egiſſe arguebantur, niſi quod ſub arbore Tellina choreas duxiſſe, & ad luſum illum acceſſiſſe dicebantur, ſociis id ipſum atteſtantibus, ipſis negantibus. Has negavit Alciatus torqueri poſſe, cum fuerint meræ illuſiones phantaſticæ, plura ibidem diſputans, contra mentem novorum, ut dicit, theologorum, pro recepta opinione Doctorum Juris Civilis & Canonici [q]. Quare non mirandum, quod ob hoc ipſum reſponſum magnam ab inquiſitoribus perſecutionem paſſus [r], & a ſubſequen-

[n] Cur vero facta, quæ imputabantur ſagis primæ claſſis pro veris ſtatim habuit Alciatus, cum tamen eædem adſint rationes dubitandi, quæ in tertia?

[o] Idem & quoad ſecundam claſſem monendum, cum ipſe Alciatus ſibi dubium moveat; & parum ſufficienter id reſolvat. *Etenim*, inquit, *etiamſi demus, perſonaliter eas non acceſſiſſe; tamen id lemuribus ſuis mandaſſe videri poſſunt. Hoc enim caſu extra ſomnum peccatum fuit.* Maxime veroſimile, Alciatum ex metu multa de vera ſua ſententia diſſimulaſſe.

[p] Id eſt, ut vel condemnet, ſi confeſſæ ſint, vel torqueat non fateri volentes.

[q] Meretur totum illud caput legi, ut quod plura ſuppeditat, ex quibus illuſtrari poſſunt ſuperius a nobis dicta §. 8. 9. 10. 11.

[r] Huc refero illud Gravinæ *de ortu & progreſſu J. Civ. c. 170. p. 207. Docuit primò Ticini, deinde ab oblatratoribus, ob quos ſtomachebatur, in fugam actus conceſſit in Galliam.* Conf. ipſius Alciati epiſtolam contra vitam monaſticam ab Anton. Matthæi editam, ex qua conſtat, Alciatum mores & fraudes Monachorum exacte noviſſe.

tibus plane pro mago vel certe magiæ ſuſpecto fuerit traductus (s). §. LXIII.

Eraſmi Roterodami teſtimonium de fraudibus monachalibus.

Deſiderius Eraſmus Roterodamus, uti Monachos & eorum fraudes, ſi quisquam ſui temporis, cognovit, easque ad vivum in Encomio Moriæ & Colloquiis paſſim depinxit; ita fabulas de dæmonum apparitione viſibili, & de pactis fagarum expreſſis earumque conventibus, pro fraudulentis monachorum inventis habuit (t), etſi haud dubie ex metu, ne Papas irri-

(s) Vide Bodini *præfationem ad Dæmonomiam p. 14.* quamvis obſcurius loquatur. Notanda tamen ibi verba præcedentia: *quo ſe a magis ineſcari paſſi ſunt*, cum quibus jungenda, quæ poſtea de Alciato loquuntur.

(t) Vide potiſſimum ejus colloquium, cui titulus *Exorciſmus ſeu ſpectrum*, ubi infinite ita diſſerit *p. m. 348. Antehac non ſoleo multum tribuere fabulis, quæ vulgo feruntur de ſpectris, ſed poſthac multo minus tribuam. Suſpicor enim ab hominibus credulis, & Fauni* (de quo in illo colloquio plura refert) *ſimilibus multa pro veris prodita literis, quæ ſimili artificio ſunt adſimilati.* Adde ejus epiſtolam *de colloquiorum utilitate*, colloquiis ſubjunctam, *p. m. 776. In ſpectro detego technas impoſtorum qui credulis ſimplicium animis ſolent illudere, fingentes apparitiones dæmonum & animarum, vocesque divinas. Quantam vero peſtem hæ præſtigiæ invexerunt pietati Chriſtianæ?* Idem in colloquio, cui titulus *virgo pœnitens p. m. 203 Dic mihi, qua ſpecie erat?* (Cacodæmon) *Eſtne talis, qualis pingitur, roſtro adunco, longis auribus, harpyarum unguibus, prælonga cauda?* Et in encomio moriæ *p. m. 102. Cæterum illud hominum genus totum eſt noſtræ farinæ, qui miraculis & prodigioſis gaudent mendaciis, vel audiendis vel narrandis, vel ulla ſocietas talium fabularum, cum portentoſa quædam de ſpectris & lemuribus, de larvis, de inferis, de id genus anilibus miraculorum commemorantur, quæ quo longius abſunt a vero, hoc & creduntur lubentius, & jucundiore pruritu titillant aures. Atque*

hæc

ritaret, tot bullis hactenus inquisitiones contra sagas confirmantes, directo non tetigerit impostura. (u)

§. LXIV.

Imo in ipsa Germania tum continuatum fuisse, a Principibus & Statibus imperii, ut inquisitoribus illa libertas a Pontificibus concessa, inquirendi in sortiarios sub prætextu hæreseos, non permitteretur (w), indicio est Constitutio Criminalis Bambergensis, Moguntiæ 1510. typis impressa. Etsi enim Episcopus Bambergensis tanquam Princeps Ecclesiasticus haud dubie Papæ valde fuerit addictus; multa tamen in illa Constitutione deprehenduntur argumenta, sententiam nostram corroborantia (x).

Constitutio Criminalis Bambergensis 1510. non favet inquisitoribus.

§. LXV.

Cum vero Constitutio criminalis Carolina tantum non tota de verbo ad verbum descripta sit ex con-

Nec Constitutio Criminalis Carolina 1532.

---

hæc quidem non modo ad levandum horarum tædium mire conducunt, verum etiam ad quæstum pertinent præcipue sacrificis & concionatoribus. Conf. supra *th 28. lit. d.* ubi notavimus, Erasmum inter primos notasse figmenta in vitis Patrum.

(u) Erat enim Erasmus valde meticulosus, vide *Tom. IV. observ. select. Hall. obs. 21.* Ad quem metum etiam forte referri possunt ea, quæ jam supra excerpsimus § *13. Lit. a.* quamquam forte etiam distinguenda sint tempora in ipso Erasmo. Nam illam epistolam ex qua ibi excerpsimus, scripsit a. 1500.

(w) Illustrantur hic dicta etiam ex gravaminibus statuum imperii in Comitiis Noribergensibus anno 1523. exhibitis apud Schilterum *de L. F. G. Lib. 7. C. 2. p. 859. seq.* Vide potissimum *gravamen 68. Quem in modum honesti viri & mulieres, ex falso rumore sæpenumero graventur. Item gravam. 70. quibus artibus judices ecclesiastici causas promiscuas solis sibi vindicare conentur.* Conf. etiam *gravam. 73.*

(x) Nam 1. de crimine magiæ voluit agi coram judicibus Laicis,

conſtitutione illa Bambergenſi (y); ita eædem obſervationes & hic repetendæ ſunt (z). Imo hic aliquid novi adjectum eſt, doctrinis & praxi inquiſitorum plane adverſum, quod nempe ad denunciationem magorum contra neminem inquirendum ſit (a).

§. LXVI.

Auctor Mallei judicium.

Nec defuerunt viri eruditi, qui ſe proceſſibus illis inquiſitoriis contra ſagas ſeculo XVI. opponerent. Ut enim taceam ea, quæ Philippus Melanchthon (b)

cis, atque adeo non coram Inquiſitoribus papalibus. 2. *art.* 55. ad indicia magiæ ſaltem refert, ſi quis ſe obtulerit, quod velit alios docere artem magicam, aut quod aliis minatus fuerit, quod eis magia nocere velit &c. Nihil hic de delatione aliorum magorum, nihil de indiciis ex conventu ſagarum aut pacto cum Diabolo. 3. *In art.* 64. qui de quæſtionibus ſuper crimine magiæ agit, jubentur judices quærere, quomodo, quibus verbis & operibus magia facta ſit, & an perſonæ, cui per magiam nocitum, iterum opem ferre poſſint. Hic iterum non jubentur inquirere, an pactum fecerint cum diabolo, an in conventu cum aliis magis fuerint, an incubos aut ſuccubos admiſerint. Ut adeo pateat, Epiſcopum Bambergenſem iſtas nugas non credidiſſe, etſi bullis Papalibus corroboratas & inquiſitorum libellis ac hiſtoriolis defenſas. 4. *In art.* 131. jubentur magi, qui aliis damnum dederint, igne puniri, ut hæretici; (i. e. æquali pœna cum hæreticis gleich den Ketzern, non quaſi ſint hæretici,) de reliquis magis præcipit, ut conſulantur juris periti &c.

(y) Vid. diſſertat. Dn. Præſidis *de occaſione &c. conſtitut. Carolinæ §. 35. ſeq.*

(z) Nam *articulus* 55. paucis mutatis vel adhibitis reperitur in conſtitutione Carolina *art.* 44. *articulus* 64. *in art.* 52. *& denique articulus* 131. *in art.* 109.

(a) *Art.* 131. *Conſt. Carolin.*

(b) ea de re obiter monuit (c): auctor anonymus Mallei Judicum (d) in eo totus est, ut iniquitates a judicibus tam secularibus quam ecclesiasticis hic commissas perspicue ostenderet (e): quamvis non omnes fraudes & fabulas intimius videatur penetrasse (f).

§. LXVII.

Anno 1563. (g) Johannes Wierus Medicus Ducis Juliæ Cliviæ & Montium opus de præstigiis dæmo- *Wieri opus de præstigiis Dæmonum.*

(b) Nam Lutherus hic non videtur omnia profundius expendisse. Admittit enim succubos dæmones, & de infantibus difformibus von Wäxelbälgen quædam docuit, quibus multa opponi possent; ut patet ex illis, quæ ex colloquiis ejus excerpta leguntur in *Theatro de Veneficis f. 11 seq.*

(c) In Libello de anima *p. m. 95.* ubi optat, *ut majori cum pondere & diligentius a judicibus fierent anacrises sagarum, nec judices tam faciles essent ad credenda tanquam vera, quæ quotidie de illusionibus & præstigiis dæmonum referuntur, adeo ut confessioni delirantis anus & malesanæ, de suis epulis, choreis nocturnis, confessoribus & concubinis non statim adhibeant fidem, quasi hæc corporaliter & revera, non imaginarie, & sensuum quadam fascinatione, & in spiritu fiant.*

(d) Ex titulo apparet, hunc libellum Malleo Maleficarum esse oppositum. Autor quisquis est videtur religioni Evangelicæ fuisse addictus. Quando scripserit, certo non constat. Novus hujus libelli editor *in præfatione* putat id factum esse initio seculi XVI. Ex *cap. 2. p. 7.* constat, quod citet exemplum anni 1625. tanquam nuper factum. Interim *c. 7. p. 27. seq.* sæpius citat Constitutionem Carolinam: imo *c. 8. p. 35.* citantur Erastus & Wierus, qui inclinante demum seculo XVI. scripserunt: nisi forte hæc allegatio ultima in nova aliqua hujus tractatus editione fuerit adjecta.

(e) Vide præ reliquis *totam quæst. 8.*

(f) Nam admittit, magos pacta revera inire cum diabolo *qu. 6. §. 1. & 7.*

(g) Ut patet ex epistola gratu-

monum sex libris distinctum edidit, oppositum malleo maleficarum (h), ac de pœnis lamiarum etiam cum Johanne Brentio quædam disputavit (i); ex quibus constat, Wierum, etsi Medicum, pro statu illorum temporum altius penetrasse mysteria iniquitatis inquisitoriæ, quam Brentium Theologum.

§. LXVIII.

Lancelotti institutiones Juris Can.

Eodem anno 1563. Lancelottus scripsit institutiones Juris Can. Hic, si fabulas inquisitorum de sagis credidisset esse veras, institutionibus illis aliquid ea de re inseruisset. Jam vero altum de iis ibi est silen-

tulatoriis *p. 869. & p. 905.* Postea tamen ipse autor in sequentibus editionibus videtur multa addidisse. Utor editione sexta Basil. 1583. Ibi enim mentionem facit eorum, quæ anno 1565. & 1567. gesta sunt, *vid. p. 338. 397. 559.*

(h) *Lib. III. de Lamiis c. 2. seq.* recenset prolixe sententiam mallei maleficarum de pactis sagarum cum dæmone, & ostendere laborat, ea pacta esse præstigiosa phantastica inepta, non cohærentia, vana, & nullius ponderis. Ibid. *c. 19.* tractat de incubi dæmoniaci illusione & incubo morbo naturali; *c. 22.* refert ac refutat fabulam de Martini Lutheri ortu dæmoniaco. *Lib IV.* de iis, qui lamiarum maleficio affecti esse putantur, agit; *c. 2.* de rebus monstrosis ore ejectis, docet ac probat multis argumentis, eas non fuisse in corpore. *C. 22.* probat, homines non transformari posse in bestias. *Lib. VI. c. 4.* ostendit, quod processus tum temporis usitatus abeat a Constitutione criminali Carolina; (conf. modo notata §. *65.*) *C. 7.* fabulam de mirabili interitu sagæ cujusdam ex Vincentii speculo refert. *C. 8.* disserit, quod lamiæ hæreticis non sint accensendæ. *C. 11. 12. 13. 14.* examinat confessiones mulierculariarum exustarum *C. 15.* recenset exempla fœminarum innocentium, ob magiam punitarum &c.

(i) Vide Apologeticum subjunctum operi.

(k)

silentium (k), sed repetit potius constitutionem Alexandri IV. supra (l) memoratam, quod inquisitores se non debeant immiscere cognitioni de sortilegiis, nisi hæresin sapiant manifeste; & saltem quasi pactorum (m) meminit inter sortilegos & dæmonem.

§. LXIX.

Anno 1564. Johannes Fichardus, JCtus & Reip. Francofurtensis Advocatus, Comiti cuidam, consilium ejus super actis de crimine magiæ & responso alterius JCti expetenti, respondit (n); rem duabus potissimum quæstionibus absolvi: An sagæ secundum confessionem ab ipsis tortura extortam comburendæ sint? 2. An eæ concubitum cum dæmone exercuerint, nocturnasque choreas duxerint? Ad utramque autem eo modo sententiam suam dicit, ut facile appareat, ei nugas & nequitias inquisitorum & judicum magnam partem fuisse cognitas (o). *Fichardi sententia de crimine magiæ.*

§. LXX.

(k) *Lib. IV. Tit. 5. §. 1. & 2.* ubi erat sedes talia monendi.

(l) *Supra §. 35.*

(m) Ex Augustino, & inde excerpto *can. 7. in f. C. 26. qu. 2.*

(n) Consilium hoc inter Consilia Germanica Fichardi reperitur *p. 208. seq.*

(o) Ad primam enim quæstionem respondet: se ejus decisionem affirmativam relinquere conscientiæ alterius JCti, melius tamen putat facturum fuisse, si alios autores præter malleum maleficarum & Girlandum consuluisset. Ad secundam dicit: illa omnia esse dubia incredibilia & impossibilia, ut in illis nemo se fundare possit. Imo subjicit, ea ab Inquisitoribus proprii commodi causa esse excogitata, multaque sanæ rationi contraria in Formicario & similibus scriptis contineri. Denique addit, non credendum esse denunciationi ab una saga adversus alteram factæ, quia scilicet sagæ per phantasmata soleant decipi &c.

§. LXX.

Novi eorum qui se inquisitoribus opposuerunt.

Cum autem hactenus memorati scriptores, qui iniquitatibus processuum contra sagas se opposuerunt (p), partim multas fabulas ex vitis patrum, dialogis Gregorio, Vincentio Bellovacensi, Nidero (q) &c. haustas, item confessiones per tormenta extortas, ut vel logice vel ethice veras (r) supposuerint; & hoc primo falso admisso, in fontes illarum iniquitatum & causas genuinas confessionum tormentis extortarum debito modo non inquisiverint; atque sic plura parum cohærentia imo quandoque contradicentia immiscuerint discursibus suis (s): occasionem dederunt aliis viris eruditis, etiam ex ordine Protestantium, ut

(p) Nimirum Ponzinibius, Alciatus, Autor mallei judicum, Wierus, Fichardus, de quibus actum §. 61. 62. 66. 67. 69.

(q) De quibus repete monita nostra *supra* §. 25. *seq. usque ad* §. 44.

(r) i. e. partim crediderunt, Patres Ecclesiæ &c. nihil hic data opera finxisse, nec sagas ex metu tormentorum contra veram animi sententiam confessas esse; partim, quæ ab aliis scriptoribus ex relatione aliorum bona fide prodita sunt; revera etiam facta esse.

(s) De Ponzinibio quidem in specie nihil memorare possumus, cum ejus tractatus non fuerit inspectus. Interim tamen ex illis, quæ exinde excerpsit Spinæus, apparet, quod crediderit, confessiones sagarum tormentis extortas ethice veras fuisse, non logice, sed eas per imaginationem delusas fuisse. De Alciato vide quæ jam notavimus §. 62. *Lit. n. & o.* De Autore mallei judicum jam monuimus §. 66. *Lit. f.* quod ipse admiserit pacta a magis inita esse cum diabolo: unde postea non ratio prægnans apparet, cur non & sagæ talia pacta inire potuerint, vel certe iniisse præsumendæ sint, &c. Similiter de Wiero narravimus §. 67. *Lit.*

ut ista asserta de pactis sagarum cum diabolo, de incubis & succubis, de conventu sagarum, de transformatione magarum in bestias, &c. ulterius incaute quidem, sed bona tamen fide, propagarent.

§. LXXI.

Igitur non mirandum, quod, cum Divus Augustus Elector Saxoniæ, dissensiones JCtorum in definiendis variis juris quæstionibus, constitutionibus postea editis definire intenderet (t), etiam inter alia propositis rationibus dissentiendi circa quæstionem, an crimen magiæ indistincte, & etiamsi damnum non fuerit datum, pœna capitali puniendum sit (u); approbata in constitutionibus sententia affirmativa, pro miti-

Constitutio Saxonica II. Part. IVta anno 1572.

Lit. h. quod fabulam quandam ex Vincentii speculo de miserabili sagæ cujusdam interitu recensuerit *lib. 6. c. 7.* Etsi vero simul profiteatur *ibid.* quod illud figmentum esse credat, & quod ea historia fabulæ non sit absimilis: eandem tamen cautionem non adhibuit alibi, ubi promiscue partim ex scriptoribus gentilibus, partim ex scriptoribus historiæ ecclesiasticæ & Patribus Ecclesiæ & monachorum libellis multa de apparitionibus dæmonum, item de magorum factis, ut vera recensuit: vide e. g. *L. 1. c. 10. 13. 14. 15. L. 2. c. 2. & 4.* & alibi passim. Sic & Fichardus supra §. 69. *Lit. o.* parum caute alterius JCti conscientiæ reliquit decisionem primæ quæstionis, quod nimirum sagæ secundum confessiones in tortura factas comburendæ sint, &c.

(t) Historiam constitutionum illarum & præcedentium consultationum tradit Daniel Mollerus in Commentario ad præfationem Electoralem.

(u) Continentur illæ rationes in Consultationibus constitutionum Saxonicarum *Tom. I. P. IV. qu. 68. & Tom. II. P. IV. qu. 7.* Autor prioris consultationis, pro indistincta pœna capitali pronuntiat; posterioris, casus varios distinguit. Uterque tamen in eo consentit, quod si pacta cum diabolo sint inita, aut concubitus peractus, pœna capitalis locum habere debeat.

mitiganda ejus duritie ista communis traditio de pactis & concubitu sagarum cum dæmone fuerit inserta (w); & sic per legem publicam a capite Principum Protestantium latam, persuasio ista hactenus vacillans, maximum robur cœperit.

§. LXXII.

Lamberti Danæi dialogus de veneficiis 1574.

Cum igitur JCti Lutherani in casses Inquisitorum inciderint, non adeo vitio vertendum Lamberto Danæo theologo reformato, quod anno 1574. dialogum de veneficiis eum in finem ediderit, ut processum contra sagas defenderet; etsi ex eo ubique appareat, quod vel distincta aperte confuderit, vel dubia & demonstranda, ut indubie vera præsuppoſuerit (x)

§. LXXIII.

(w) *Part. IV. Constit. 2.* Fuerunt autem Constitutiones hæ Electorales editæ anno 1572. Et quamvis concubitus expresse non fiat mentio; non tamen sine ratione verba dictæ constitutionis: oder zu schaffen hat, de eo explicat Daniel Mollerus *in comment. ad d. constit.* respicens videlicet ad autores dictarum consultationum, quos ante oculos habuit, quicunque concepit d. constitutionem. Istis vero autoribus Wierus vapulat, nulla tamen alia addita ratione, quam quod fuerit Medicus & non JCtus; & contra Paulus quidam Girlandus utramque ibi facit paginam, haud dubie scriptor Pontificius & fabularum illarum in favorem Inquisitorum defensor; cujus scriptum subsequentibus temporibus verosimiliter, per Delrium, Torreblancam, & similes (de quibus infra suo loco) obumbratum fuit.

(x) Ita v. g. *p. 18.* præsupponit contractum inter satanam & sagas. Præsupponit *p. 28.* (tales sortiarios ante Christum natum innotuisse; cum videlicet absurdum sit, Christum, qui venerit ad opera Diaboli destruenda, novam illis potestatem adjeciſſe, quam antea non habuerint. Ita *p. 31.* Scripturæ textus adducit, ubi sortiariorum & veneficorum (talium scil. de quibus est

§. LXXIII.

Uti vero Danæus non nominat Wierum, ita et- iam *Thomæ Erasti dialogus.*

est quæstio) fit mentio. *P. 32. seq.* pro existentia (talium sortiariorum, ad Augustinum, Trithemium, leges Romanas, Jus Can. provocat; (quæ tamen, ut supra ostensum, de talibus nihil docent,) item ad propositiones damnatas a Parisiensibus 1398. & ad experientiam damnatorum talium magorum plurimorum. *P. 39. 40.* impugnat eorum sententiam, qui omnia, quæ de sortiariis (nota talibus: nam nemo unquam magos in alio significatu negavit,) dicuntur, vel ficta esse asserant, vel melancholico saltem alicui morbo adscribant, quasi scil. illi æque fidei Christianæ certitudinem blasphemie tollant, & divinam Christi naturam negent, ac illi, qui dæmoniacos a Christo sanatos, pro melancholicis & flava bile laborantibus venditent, (Quæ, qualis, quanta?) rursus provocans ad confessionem sagarum, quod satanæ nates de osculatæ sint. *P 42. seq.* tanquam fortissimum argumentum adducit illud. Posita causa poni effectum: at satanam tanquam causam adesse, qui voluntatem, & potestatem (quod erat crinomenon) talia perpetrandi habeat. Ergo *P. 49. seq.* aliud argumentum. Qui gigantem dejicere potest, ille & puerulum. At sortiarii homines veneno lædere possunt. E. multo magis bruta, herbas, vinum, aquam, aerem, per concessionem divinam. *P. 51.* ad multa exempla provocat, quæ ipse viderit, quod sortiarii rabidos reddiderint, podagram & paralisin in aliis produxerint &c. provocans insuper *p. 52.* ad autoritatem Augustini, Virgilii, *p. 54.* Nicephori Callisti. *P. 55.* Deum tamen ipsum esse asserit, qui primus hæc efficiat, & his hominibus tanquam instrumentis peccata hominum puniat. Non autem esse hæc phantastica sic probat; quod phantasia magorum non possit a læsis sentiri: At læsos revera sentire morbos a sortiariis injectos. (Id vero hic erat in quæstione, an non sortiarii, ea, quæ alii patiuntur, possint sibi imaginari, quod ipsi ea fecerint.) Accedere horum confessionem *p. 56.* & testi-

de Lamiis & Strigibus 1577.

iam nullum indicium in ſcripto ejus deprehendo, quod adverſus hunc præciſe calamum direxerit. Sed anno 1577. Thomas Eraſtus, medicus notiſſimus, de Lamiis & Strigibus alium dialogum edidit, in quo etſi etiam non nominet Wierum, tamen ex ipſa inſpectione libelli conſtat, eum adverſus hunc directum eſſe. Quid vero etiam Eraſtus præſtiterit, docebunt excerpta ſequentia (y).

§. LXXIV.

Bodini de magorum

Anno 179. Johannes Bodinus homo ſuperſtitioſiſſi-

monium Auguſtini, Virgilii, Thomæ Aquinatis &c. *p. 58. P. 59.* tamen contra Auguſtinum & Apulejum negat, quod ſortiarii poſſint homines mutare in beſtias. Nabuchodonoſoris metamorphoſin adſcribendam eſſe (*p. 61.*) omnipotentiæ divinæ, non viribus ſatanæ. (Jam ipſe videat, quomodo hæc cohæreant cum iis; quæ modo ex *p. 55.* excerpſimus. *P. 64.* rurſus præſupponit pactum cum ſatana, & notas ab eo ſortiariis impreſſas, quod ipſi etiam agnoſcant judices, curantes videlicet, ut iſtæ notæ inquirantur &c. *P. 66. ſeq.* modum paciſcendi prolixe deſcribit ac conventus ad ſynagogam. Et interrogatus, unde iſta ſciat, intrepide reſpondet *p. 71.* ex infinitis eorum confeſſionibus conſtantiſſimis & ſimillimis, & ex innumeris adverſus eos judiciis inſtitutis. Ut adeo plura exinde excerpere pudeat & pigeat.

(y) Recte quidem *p. 19.* ſtatum controverſiæ format; *An ſagæ cum dæmone fœdus ineant?* ſed vide jam, quomodo id probet *p. 34. Quod ſagæ exiſtiment, ſe beneficio diaboli admirabilia agere, & ex pactione talia ab illo poſtulare certum eſt. P. 51. Quod ſagæ Deum abjurent, & mancipia diaboli ſe futuras ſtipulentur, probatione tam non eget quam ego egere cuperem. Eſt enim prob dolor nimis, quam opus eſt, clarum. Qui negare auderet, homo prudens nullus mihi antehac, notus fuit. P. 52. Omnes uno conſenſu, quocunque loco & tempore interrogentur, hoc ipſum confitentur, tametſi capi-*

fissimus, & magis Judæus quam Christianus (z) edidit libros IV. de magorum dæmonomania, in eo totus, ut facta Inquisitorum defendat, potissimum tamen ad exempla confessionum talium provocans, aut ad fabellas putidissimas; in eo maxime capite, ubi de expresso pacto sagarum cum diabolo agit, & an corpore a dæmonibus exportentur (a). Subjunxit etiam confutationem opinionum Wieri, quem ut hominem improbissimum, impostorem, exscriptorem Steganographiæ Johannes Trithemii, & discipulum Cornelii Agrippæ magorum omnium Principis, traducit (b). *dæmonomania Libri IV. 1579.*

§. LXXV.

Habuit anno 1584. Johannes Georgius Gœdelman- *Gœdelmanni varia de ma-*

capitale sibi fore prævideant. P. 90. Singulæ suos habent amasios, ornatu, adspectu, nomine distinctos, & statim a contracta pactione congredi solent, sicut universæ, ubicunque captæ fuerint, magno semper consensu asseverarunt. P. 138. Cur igitur ista repetis, & fœdus nullum ferire cum dæmone intendis ostendere. Et factum possibile est, & sæpius quam vellem, factum est. Non ergo impossibile factum fatentur, cum se pepigisse cum diabolo fatentur. Denique p. 145. *Neque ego aliquas inveniri negavi, quæ sine tormentis faterentur crimen suum, sed raras esse monui. Et enim aliquæ solo METU quæstionum LIBERE ad interrogata respondent. Nec desipiunt, quæ sic faciunt. Malunt enim sine cruciatu dicere, quæ tormentis extorqueri posse intelligunt.*

(z) Ut patet ex sceleſtissimo ejus libello, cui titulum dedit: Heptaplomeres.

(a) *Lib. 2. cap. 4.*

(b) *Vid. p. 689. seq.*

gis & veneficis anno 1584. seq.

mannus JCtus Roſtochienſis diſputationem de magis, veneficis, & Lamiis (c). Hujus occaſione anno 1587. reſponſum ab eo petiit Senatus in quadam civitate Weſtphaliæ, an ſecundum mores tum receptos pro indicio adverſus ſagas habenda ſit confeſſio & nominatio aliarum ſagarum accedente probatione per aquam frigidam, & an doctrina Bodini in proceſſu contra ſagas ſit attendenda (d). Reſpondit non ſolum Gœdelmannus (e), ſed etiam hac occaſione libros de magis & veneficis poſtea edidit (f), in quibus Wieri & Fichardi ſententiam potiſſimum videtur eſſe ſecutus (g).

§. LXXVI.

(c) Vide Gœdelm. *Lib. 3. p. 4. & 9.*

(d) ibid. *p. 5. ſeq.*

(e) Vid. ipſum reſponſum *d. L. 3. p. 10. ſeq.* in quo improbat iſta indicia, & de Bodini libro recte judicat *p. 38.* quod ejus libellus multis abſurdis opinionibus ſit repletus, quod latius probat *Lib. 2. p. 20. 24. 72. 73. 95. & lib. 3. p. 27. 36. 46. 99. 198.*

(f) Priores duo libri videntur continere diſputationem ante memoratam, variis tamen augmentis locupletatam. Liber tertius vero videtur confirmare reſponſum modo allegatum, de juſto modo procedendi contra ſagas. Ubi inter alia *lib. 2. p. 80. & lib. 3. p. 127.* illuſtrat ea, quæ jam ſupra de conſtit. Carolina §. 65. notavimus, quod ſcilicet eadem nec de concubitu dæmoniaco, nec de nocturnis conviviis & transmutationibus Lamiarum, interrogationes inſtitui jubeat.

(g) Nam *Lib. 1. cap. 2.* concedit, magos pacta inire cum dæmone, non vero ſagas, niſi mere phantaſtica, quod latius probare intendit *lib. 2.* Liber tertius maxime commendandus, ubi perſpicue docet, proceſſum contra ſagas ab Inquiſitoribus introductum, & rectæ rationi & Con-

§. LXXVI.

Interim, etsi post reformationem inquisitoribus ipsis non videatur esse magna potestas relicta contra sagas, etiam apud Pontificios (h); retinuerunt tamen judices seculares modum irrationabilem ab ipsis introductum: in quorum usum editum est anno 1586. Theatrum de veneficis (i), ut scil. auctor adderet animum judicibus, qui non nihil segnius contra sagas procederent (k). Ex ipsis tractatibus, quæ hic exhibentur constat, jam illis temporibus maximan partem Theologorum, JCtorum & Medicorum protestantium, fabulis inquisitorum fuisse infectos, & doctrinam hanc bona fide propagare intendisse (l); pauciores vero olfeciſſe quidem præcipitantiam judicum, sed tamen ultra cautelas Wieri non processisse (m).

Theatrum de veneficis 1586.

§. LXXVII.

Video etiam citari (n) bullam Sixti V. Papæ contra Astrologos.

Sixti V. bulla contra Astrologos.

Constitutioni Carolinæ apertæ repugnare.

(h) Nam Protestantes, uti clero non reliquerunt, processum inquisitorium contra hæreses in genere, ita nec in specie contra crimen magiæ. Quod vero, & cur Principes Catholici idem fecerint ratione magiæ, patet ex jam dictis §. 34. 45. 54. &c.

(i) Seu fasciculus tractatuum variorum de veneficis, vel germanice scriptorum, vel in germanicam linguam translatorum.

(k) Vide Editoris epistolam nuncupatoriam.

(l) Unde & pleraque scripta ibi contenta, favent doctrinis inquisitorum.

(m) e. g. tractatus octavus *p.* 202. nonus *p.* 214. undecimus *p.* 202. &c.

(n) a Torreblanca *de magia L. I. c. 6. n. 2. p. 171.*

contra Astrologos, haud dubie circa illa tempora editam (o); sed quam videre mihi non licuit.

§. LXXVIII.

Petri Binsfeldii de confessionibus sagarum tractatus 1591.

Anno 1591. Petrus Binsfeldius, suffraganeus Trevirensis edidit tractatum de confessionibus Maleficorum & sagarum, an & quanta fides iis adhibenda sit. Ubi methodo antiqua procedit, & aliorum dicta & fabulas inquisitorum repetit (p).

§. LXXIX.

Nicolai Remigii de dæmonolatria Libri tres 1594.

Majori tamen cum applausu excepti sunt Nicolai Remigii (q) libri tres dæmonolatriæ (r), anno 1594. publicati; quamvis methodo plane simplici procedant & ad persuadendum homines, præjudicio auctoritatis non plane immersos, omnium minime videantur apti esse, cum totus liber non nisi confessionibus sagarum & exemplis inde desumtis repletus sit (s).

§. LXXX.

(o) Torreblanca citat quidem bullam de anno 1591. sed eo tempore Sixtus V. jam erat mortuus. Ipse enim sedi præfuit ab anno 1585 ad annum 1589.

(p) Ex dedicatione autoris & querelis ibi prolatis apparet, quod tum adhuc non pauci fuerint viri cordati, qui processui illi inquisitorio resisterent.

(q) Consiliarii Lotharingici & in judiciis capitalibus cognitoris publici.

(r) Nam statim anno 1596. in Germania rursus sunt editi, & anno 1598. in linguam germanicam translati.

(s) Statim titulus jucunde delirat: *N. Remigii Dæmonolatriæ libri tres, ex judiciis capitalibus 900. plus minus hominum, qui sortilegii crimen intra annos 15. in Lotharingia capite luerunt, miris ac jucundis narrationibus, variarum naturalium quæstionum ac mysteriorum dæmoniacorum discussionibus, valde suaves & grati ad-*

§. LXXX.

Quamvis autem facile appareat, similitudinem confessionum a sagis, vel per torturam vel ejus metu extortarum, argumentum nullius momenti præbere pro asserenda earum veritate (t); imposuit tamen idem argumentum Danieli Mollero, JCto Saxonico, *Danielis Molleri commentarius ad Constitutiones Electoris Augusti 1599.*

adque sales movendos imprimis apti. Ipse autor statim in præfatione profitetur, quod dubiam fidem de sagis & earum operibus per certam demonstrationem & ab experientia desumtam, & quidem appositis loco, tempore & personis, (quasi nimirum saltem dubium hactenus fuerit, an confessiones tales a sagis fuerint, editæ, non vero, an confessiones, quæ editæ fuerunt, fidem mereantur:) stabilire velit; quod & in toto tractatu fecit. Porro ipse autor, ut homo valde credulus, confessiones quasvis absurdissimas pro absurdis non habuit, exceptis illis, quod diabolus possit homines in bestias mutare, & liberos generare, (congressum tamen libidinosum concedit,) & quod animæ ex corporibus ad tempus excedant, & rursus in illa redeant, &c.

(t) Partim propter suggestionem judicum, quæ uti hodienum etiam in summariis quæ dicuntur depositionibus delinquentium sunt satis frequentes; ita nullum est dubium, quin & eo tempore sagis summariter examinatis, tales suggestiones factæ fuerint. Unde vir optimus, qui testatur, se per plures annos ut Assessorem Scabinatus Lipsiensis plurima acta de crimine magiæ perlegisse, fuit deceptus, dum putavit, sagas illas ejusmodi depositiones sibi similes absque talibus sugestionibus feciſſe. Non enim solent scabini Lipsienses examini judiciali præsentes esse. Sed tacet iam, quasdam sagas sponte, id est absque suggestione, talia fuisse confessas; sufficit, quod fabulæ illæ tum in vulgus notæ fuerint, adeoque sagæ etiam generaliter admonitæ, sie soltendie Wahrheit sagen, damit man nicht nöthig hätte, dieselbe durch andere Mittel aus ihnen zu bringen,

nico, ut circa finem ſeculi XVIti (u), eo fere ſolo inductus, propagaret doctrinam de pacto & concubitu diaboli cum ſagis (w): cujus adeo autoritatem ſecuti ſunt poſtea etiam collegia JCtorum Saxonicorum, & alia (x).

§. LXXXI.

Martini Del Rio diſquiſitiones Magicæ 1599.

Anno 1589. Martinus Del Rio Jeſuita edidit diſquiſitionum Magicarum libros ſex, in quibus, tanquam vir infinitæ lectionis, omnes fabulas (y) collegit, & more ſcholaſtico diſputans, eo majori cum ſucceſſu pondus addidit perſuaſioni, de pacto dæmonum cum ſagis, & fide confeſſionibus ſagarum adhibenda, quod, obſervans jam ex Reformatis & Lutheranis aliquot ſcriptores ejusmodi fabulas admiſiſſe, eos in ſubſidium citet (z). Unde & poſtea majori cum imprudentia pene omnes JCti proteſtantes hunc autorem tantum non exſcribere ſolent (a): non conſiderantes, quod Del Rio calumnioſiſſime multiplicationem & frequentiam criminis Magiæ Calviniſmo, ut ait

metu torturæ facile potuerunt res etiam abſurdiſſimas commemorare, quas antea in conventibus omnibus hominum plebejorum, de aliis ſagis narrari audiverant.

(u) Nam, ut ex privilegio Electorali operi præmiſſo conſtat, prima editio commentarii prodiit anno 1599.

(w) *Vide comment. ad d. Part. IV. conſtit. 2. n. 8. & 19.*

(x) Ipſius enim commentaria usque ad tempora Carpzovii, tam intra quam extra Saxoniam in hac quidem materia ab aliis ſcriptoribus citari ſolent. vide e. g. ſtatim §. *ſeq. Lit. z.*

(y) Ex ſcriptis philoſophorum & poetarum gentilium, Patrum Eccleſiæ, Inquiſitorum, &c.

(z) Vide *Lib. 5. ſect. 16.* ubi *p. 760.* citat Danæum, Eraſtum, alios, & *p. 762.* Danielem Mollerum.

(a) Cum in hoc opere omnia col-

ait, & Lutheraniſmo adſcribat (b), ac Lutherum & Lutheranos ac Reformatos cum impudentia & virulentia maxima traducat (c).

§. LXXXII.

Maximum autem pondus perſuaſioni illi de pactis ſagarum, potiſſimum apud Reformatos addidit initio Sec. XVII. (d), quod Jacobus Magnæ Britanniæ

Jacobi Regis Angliæ dæmonologia, initio Sec. XVII.

collecta deprehenderent, quæ ab aliis antea ſeorſim eſſent tradita.

(b) Statim *in præfatione circa finem.*

(c) Ut *Lib. 3. Part. I. qu. 4. ſect. 5. p. 405. lit. c.* quod magi Lutheranos & Zwinglio hoſpitium paraverint, & quod Calviniani ſint veri anteambulones Antichriſti, & *ibid. q. 8. ſect. I. p. 428. ſeq.* quod atheiſmus ex Calviniſmi radice propullulet, ac idcirco tot paſſim maleficorum examina multiplicentur; quod dæmon Wittebergenſis Lutherum in ſummas anguſtias & alvi profluvium adegerit; quod dæmon ex ore cujusdam obſeſſæ Calvinianos irriſerit, nihil ſibi ab illis timendum clamans, quoniam amici eſſent & fœderati; quod eo tempore, quo Lutherus obierit, in Brabantia dæmones ab obſeſſis ad Lutheri funus avolaverint, &c. Plura vide *in indicibus ſub voce Lutherus & Calvinus.* Confer & *Lib. 5. Sect. 16. p. 772.* Accedit & aſtutia, qua uſus eſt Del Rio, dum paſſim ſimulat, quaſi ſtudio veritatis ſubinde diſputet contra aſſertiones quasdam ſcriptorum pontificiorum, in quæſtionibus ad magiæ crimen pertinentibus. Et hæc ratio genuina eſt, cur tot vicibus hæ diſputationes Del Rii iterum impreſſæ fuerint; non, ut vult Baylius *dans la reponſe aux queſtions d'un Provincial. Tom. I. c. 16. p. 111.* quod id ideo factum ſit, quia nil magis aptum ſit ad excuſandam incredulitatem, quam ſi proferantur exempla nimiæ credulitatis, quibus repletæ ſint hæ diſquiſitiones. (Etſi hæc ultima aſſertio vera ſit.)

(d) Nam anno 1606. Hermannus Gembergius in latinam linguam id opuſculum tranſtulit.

niæ Rex, edita Anglico sermone Dæmonologia, fabulas istas defendere aggressus fuerit. Et non potuit non præjudicium auctoritatis regiæ valde nocere veritati, imprimis illo tempore, ubi ipsi eruditi famigeratissimi Jacobo certatim adulabantur (e). Quanti vero sit pretii hæc Dæmonologia, patebit ex paucis excerptis, quæ subjiciemus (f).

§. LXXXIII.

(e) Prædicantes eum ut sapientissimum, & Salomini comparandum. Nam post mortem Regis, ut fieri solet, mitius de ejus eruditione sentiebant, & hodienum sentiunt cordatiores. Vid. Larreus *Hist. Anglic. sub Jacobo I. p. 640. seq.*

(f) In præfat. *p. 8.* dicit, se ex conscientia, (quæ etiam erronea esse potest) libellum hunc edidisse. *P. 9.* meminit Angli cujusdam, nomine Scoti, qui incantationem possibilem esse negaverit, quem propterea Sadducæum vocat; item Wieri, quem dicit, ex metu, ne puniretur, in scripto suo declarasse, quod sit professionis illius. (Sensui communi hæc locutio repugnat, quod aliquis se magnum declaret ex metu, ne puniatur.) *P. 13.* ad Bodini Dæmonomaniam provocat, addens tamen, eam studio majori collectam, quam judicio conscriptam fuisse. Provocat etiam ad Theologos Germanos, Hyperium, & Hemingium, qui pro ejus stent sententia. *Lib. 1. C. 1. §. 16.* potissimum fundamentum scripti sui ponit in confessionibus sagarum. *P. 17.* contra dissentientes urget canonem, contra negantem principia non esse disputandum; (adeoque fabulas de magis ut principia demonstrationis non indigentia præsupponit) atque iterum experientiam quotidianam, & sagarum confessiones urget *C. 5. p. 47.* libros, dubitationes contra illam persuasionem proponentes, vocat diaboli scholam. *C. 6. p. 52. seq.* de contractu diaboli cum sagis, ejusque circumstantiis, tanquam si legislatorem ageret, secure pronuntiat, & loco probationis *p. 62.* dubitantes ad varias historias, eas.

§. LXXXIII.

Anno 1613. Franciſcus Torreblanca, JCtus Hiſpanus, quatuor libros de magia edidit, poſtea Lugduni 1678. iterum impreſſos; quibus etiam ſtrenue utuntur judices & advocati in quæſtionibus de ſagis; etſi *Franc. Torreblanca de magia 1613.*

easque authenticas, (ſcilicet) ab aliis autoribus relatas, ablegat. *Lib. 2. 39. p. 91.* iterum ad confeſſiones provocat, quod diabolus cum ſagis templum ingrediatur, ſuggeſtum occupet, & quod ſagæ in adoratione diaboli ejus poſteriora oſculentur. Addit *p. 92.* etſi hoc ridiculum videri poſſet, credibile tamen eſſe, vere factum fuiſſe, cum legamus, in Calecuthia diabolum ſub forma hirci comparere, & juramentum fidelitatis a populo illo exigere. *Lib. 2. c. 44. p. 99.* tamen dicit, eſſe incredibile, quod Diabolus corpora ſagarum comprimere poſſit, ut per ſpatia locorum arcta penetrare poſſint; quia hoc non minus quam tranſubſtantiatio Pontificia, quantitati corporis naturalis adverſetur. *C. 5. p. 164. ſeq.* in cauſas inquirit, cur plures mulieres quam viri arti huic addictæ ſint. *C. 6. p. 121.* adſerit, ſagas majori poteſtate præditas eſſe adverſus Magiſtratus negligentes, quam adverſus eos, qui ſevere in eas inquirunt, ac eas torquent ac puniunt ſecundum legem Dei. *C. 7. p. 127. ſeq.* docet, ſpectra & larvas magis abundaſſe in Papatu, ſed hæc ceſſaſſe poſt reformationem. Contra poteſtatem ſagarum diabolicam magis invaluiſſe poſt reformationem, quod experientia in Hibernia teſtetur. Poſterius negantes, iterum vocat Sadducæos, isque imputat, acſi ſimul tacite negent ipſius DEI omnipotentiam. *Lib. 3. C. 3. p. 155. ſeq.* confirmare vult perſuaſionem de incubis & ſuccubis & cauſas enarrat, cur ſpiritus iſti potius in ſeptentrionalibus, barbaricisque mundi partibus, ſcil. in Lapponia, Finlandia, Orenia, Scotia, quam in aliis mundi regionibus, verſentur. *C. 6. p. 185.* dicit, vel ideo denunciationis ſagarum per alias ſagas pro validis habue-

etsi & hic nil nisi fabulas inquisitorum fundamenti loco ponat (g).

§. LXXXIV.

Carpzovii doctrina de sagarum pactis & concubitu cum dæmone circa medium Sec. XVII.

Denique cum Benedictus Carpzovius, JCtus alias de universa Jurisprudentia, Saxonica præcipue, immortaliter meritus, circa medium Sec. XVII. partim doctrinas inquisitorum sæpius memoratas defendere multis rationibus allaboraverit (h), partim sententias Scabinorum Lipsiensium ab anno 1582. ad annum 1622. recensuerit (i), in quibus referuntur confessiones sagarum de rebus rationem omnem & fidem superantibus, sed tamen, ac si veræ

bendas, quia versemur in negotio proditionis summæ adversus Principem Principum, i.e. Deum (adeoque in crimine excepto) &c.

(g) Ut ex ungue leonem noscas, *Lib. 2. c. 6. n. 4. seq. p. 172.* cum allegatis legum & doctorum probat, contractum diaboli cum sagis esse contractum innominatum, do ut facias, ex quo nascatur actio præscriptis verbis, diabolo quidem adversus hominem, (mirum, quod non etiam fabulas excogitaverint de actionibus his secundum formulas pragmaticorum a diabolo adversus sagas institutis,) non tamen adversus dæmonem. Etsi enim ultro citroque obligationem producant, in dæmonem tamen non cadere posse obligationem, neque civilem neque naturalem, quia non sit pura creatura anima & corpore constans; neque hominem habere justam causam ea de re conquerendi, quia contrahens non debeat esse ignarus conditionis ejus, cum quo contrahit &c. Quis non misereatur ineptiarum.

(h) *In Practica rerum criminalium qu. 48. 49. 50.*

(i) Quæ subjuncta sunt *d. qui. 50.*

(k)

essent, a judicibus acceptis: ad ejus autoritatem & ad illas sententias postea unanimiter provocarunt JCti pariter & Theologi Protestantes. Ut adeo non opus sit, ut in horum sententiis ulterius recensendis simus prolixiores.

§. LXXXV.

Sed voluit tamen divina providentia, ut excœcantibus se ipsos in media Evangelii luce eruditis Evangelicis, ex mediis Papatus tenebris surgerent, qui errorem illum jam communem & universalem iterum destruere aggrederentur. Anno enim 1653. Gabriel Naudæus edidit idiomate Gallico Apologiam pro viris magnis falso magiæ accusatis (k), librum eruditum, & studiosis veritatis imprimis commendandum (l); etsi & hic glaciem saltem fregerit, &

Gabr. Naudæi apologia pro viris magnis falso magiæ accusatis 1653.

(k) Puta Zoroastre, Orpheo, Pythagora, Numa Pompilio, Democrito Empedocle, Apollonio, Alchindo, Geber, Artephio, Thebir, Anselmo de Parma, Raymundo Lullio, Arnoldo de Villa Nova, Petro de Apono, Paracelso, Henrico Cornelio Agrippa, Savanarola, Nostradamo, Divo Thoma, Rogerio Bacone, Thoma Burgeio, Michaele Scoto, Johanne Pico Mirandulano, Trithemio, Roberto Lincolnensi, Alberto Magno; Papis, Sylvestro II. Gregorio VII. &c. Josepho, Salomone, sapientibus ex oriente Virgilio &c.

(l) Inprimis quod C. 3 - - 7. agat de causis variis, ob quas multi pro magis falso fuerint habiti, v. g. quod ipsi talem famam affectaverint, item ob singularem eruditionem, imprimis studia Mathematica; ob libros magicos illis falso adscriptos ob odia, ignorantiam, credulitatem aliorum, ob scriptores Romanicos, ob fabulas Nideri, Sprengeri, Institoris, Bodini & similium. Item, quod *c. 22. & ult.* recenseat causas, quibus

etsi & hic nil nisi fabulas inquisitorum fundamenti loco ponat (g).

§. LXXXIV.

Carpzovii doctrina de sagarum pactis & concubitu cum dæmone circa medium Sec. XVII.

Denique cum Benedictus Carpzovius, JCtus alias de universa Jurisprudentia, Saxonica præcipue, immortaliter meritus, circa medium Sec. XVII. partim doctrinas inquisitorum sæpius memoratas defendere multis rationibus allaboraverit (h), partim sententias Scabinorum Lipsiensium ab anno 1582. ad annum 1622. recensuerit (i), in quibus referuntur confessiones sagarum de rebus rationem omnem & fidem superantibus, sed tamen, ac si veræ

bendas, quia versemur in negotio proditionis summæ adversus Principem Principum, i.e. Deum (adeoque in crimine excepto) &c.

(g) Ut ex ungue leonem noscas, *Lib. 2. c. 6. n. 4. seq. p. 172.* cum allegatis legum & doctorum probat, contractum diaboli cum sagis esse contractum innominatum, do ut facias, ex quo nascatur actio præscriptis verbis, diabolo quidem adversus hominem, (mirum, quod non etiam fabulas excogitaverint de actionibus his secundum formulas pragmaticorum a diabolo adversus sagas institutis,) non tamen adversus dæmonem. Etsi enim ultro citroque obligationem producant, in dæmonem tamen non cadere posse obligationem, neque civilem neque naturalem, quia non sit pura creatura anima & corpore constans; neque hominem habere justam causam ea de re conquerendi, quia contrahens non debeat esse ignarus conditionis ejus, cum quo contrahit &c. Quis non misereatur ineptiarum.

(h) *In Practica rerum criminalium qu. 48. 49. 50.*

(i) Quæ subjuncta sunt *d. qui. 50.*

(k)

essent, a judicibus acceptis: ad ejus autoritatem & ad illas sententias postea unanimiter provocarunt JCti pariter & Theologi Protestantes. Ut adeo non opus sit, ut in horum sententiis ulterius recensendis simus prolixiores.

§. LXXXV.

Sed voluit tamen divina providentia, ut excœcantibus se ipsos in media Evangelii luce eruditis Evangelicis, ex mediis Papatus tenebris surgerent, qui errorem illum jam communem & universalem iterum destruere aggrederentur. Anno enim 1653. Gabriel Naudæus edidit idiomate Gallico Apologiam pro viris magnis falso magiæ accusatis (k), librum eruditum, & studiosis veritatis imprimis commendandum (l); etsi & hic glaciem saltem fregerit, & *Gabr. Naudæi apologia pro viris magnis falso magiæ accusatis 1653.*

(k) Puta Zoroastre, Orpheo, Pythagora, Numa Pompilio, Democrito Empedocle, Apollonio, Alchindo, Geber, Artephio, Thebir, Anselmo de Parma, Raymundo Lullio, Arnoldo de Villa Nova, Petro de Apono, Paracelso, Henrico Cornelio Agrippa, Savanarola, Nostradamo, Divo Thoma, Rogerio Bacone, Thoma Burgeio, Michaele Scoto, Johanne Pico Mirandulano, Trithemio, Roberto Lincolnensi, Alberto Magno; Papis, Sylvestro II. Gregorio VII. &c. Josepho, Salomone, sapientibus ex oriente Virgilio &c.

(l) Inprimis quod C. 3 - - 7. agat de causis variis, ob quas multi pro magis falso fuerint habiti, v. g. quod ipsi talem famam affectaverint, item ob singularem eruditionem, imprimis studia Mathematica; ob libros magicos illis falso adscriptos ob odia, ignorantiam, credulitatem aliorum, ob scriptores Romanicos, ob fabulas Nideri, Sprengeri, Institoris, Bodini & similium. Item, quod *c. 22. & ult.* recenseat causas, quibus

& multa reliquerit addenda & emendanda aliis (m).

§. LXXXVI.

Autor cautionis criminalis de processibus contra sagas.

Propius tamen ad scopum nostrum accessit autor cautionis criminalis de processibus contra sagas (n); quem, etsi nomen suum non apposuerit, fuisse tamen Patrem Fridericum Spee Jesuitam, indicavit Illustr. Leibnitius (o): hic enim summam iniquitatem processus inquisitorii contra sagas ita ad oculum demonstravit, ut merito ruborem excutere debeat defensoribus hujus processus inter Evangelicos.

§. LXXXVII.

Alia quædam scripta huc pertinentia.

Pertinet etiam huc meditatio Richardi Simonis super sententia condemnatoria in processu inquisitorio contra sagas a Consilio Regio Parisiensi annul-

---

talia mendacia per aliquot secula pro veris fuerint habita, nempe scriptorum credulitatem, indigentiam, superbiam, polymathiam, &c. Vellicat equidem, pro more suo Gisbertus Voetius *Parte tertia disp. select. p. 613.* Naudæi hoc scriptum, variis modis; sed vellicat saltem.

(m) Imprimis circa ortum & causas fabularum harum.

(n) Qui jam anno 1642. prodiit, & anno 1648. ab Hermanno Schmidio in linguam germanicam est translatus.

(o) Ex cujus relatione Placcius Theatro anonymorum veri autoris nomen inseruit. Confer ejusdem Illustr. Viri tractatum anno 1710. gallico idiomate conscriptum *sur la Bonté de dieu & la liberté de l' homme part. 1. p. 115. seq.*

nullata (p); & ſcriptum ſatyricum ante biennium Amſtelodami editum (q).

§. LXXXIIX.

Unde ſperandum eſt, perſuaſionem illam communem de ſagis tandem aliquando iterum interituram eſſe (r); ut adeo non opus ſit, ut multa admoneamus de primariis erroribus, ex quibus hæc perſuaſio orta fuit, & quomodo unus error alterum generaverit, item de impedimentis, cur primi adverſarii illorum errorum, ut Wierus &c. non multum potuerint proficere. Quamvis etiam ex hactenus ſparſim quoad hiſtoriam horum errorum dictis, a lecto- *Concluſio.*

(p) *Tomo 2. Bibliothecæ Criticæ c. 6. p. 114. ſeq.* cujus rubrica eſt: *Reflexions ſur un Arrêt du Conſeil, qui caſſe un Arrêt du Parlement de Rouen contre quelques perſonnes condamnées a mort comme Sorciers. Diverſes remarques ſur les Livres, qui traittent de magie & Cabbale.*

(q) *L'Hiſtoire des imaginations extravagantes de Monſ. Ouſle, cauſées par la lecture des Livres, qui traittent de la Magie, des Sorciers Loups-garoux, Incubes, Succubes, & du Sabbat &c.* Ubi abſurdiſſima quæque ex defenſoribus proceſſus contra ſagas & ſimilium nugarum excerpta ſunt.

(r) Nam plus nocent ejusmodi perſuaſionibus aperte inſulſis ſcripta ſatyrica, quam refutationes ſeriæ. Ita v. g. Eraſmi Colloquia & encomium Moriæ plus nocuerunt ſuperſtitionibus monachalibus & erroribus Academicis, quam diſputationes maxime ſeriæ primorum Reformatorum. Adde, quod illuſtr. Leibnitius notaverit *loco modo lit. o. citato p. 217.* quod Friderici Spee cautio criminalis jam effecerit; ut non ſolum ab Electore Moguntino ſed & a Ducibus Brunſuicenſibus, & a plurimis aliis Principibus Germaniæ

lectoribus judicio pollentibus facile tales obſervationes in ordinem redigi poſſint, & nonnulla etiam hic ſuppeditet Naudæus (s)

maniæ, illa iniquitas proceſſus inquiſitorii contra ſagas fuerit abrogata.

(s) *de tract. c. 3. 4. 5. 6. 7. & 22.*

FINIS.